
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ,
Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν.

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΘΕΟΦΑΝΗΣ
ΕΝ ΤΑΙΣ ΣΧΕΣΕΣΙΝ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΥΤΙΚΟΥΣ.

Ὁ ἐλλογιμώτατος καθηγητὴς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ παλαιῷ Ἀνατολικῷ Ἰνστιτούτῳ τῆς Ρώμης Γεώργιος Hofmann, τοῦ τάγματος τῶν Ἱησουϊτῶν, εἰδικῶς ἀσχολούμενος περὶ τὴν ἔρευναν τῶν σχέσεων τῶν «Ἑλλήνων Πατριαρχῶν πρὸς τοὺς Πάπας Ρώμης», ἐδημοσίευσεν τελευταίως εἰδικὸν τεῦχος, ἀναφερόμενον εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Θεοφάνους πρὸς τὸν Πάπαν Ρώμης Οὐρβανὸν VIII¹. Ὁ σ. ἔχει ὑπ' ὄψει τὰς ἡμετέρας καὶ τὰς τοῦ Ρώσου Κάλτερεφ μελέτας περὶ τοῦ Θεοφάνους, ὡς καὶ τὰς τῶν G. Golubovich καὶ L. Lemem. Ἀλλὰ, κυρίως εἰπεῖν, ἡ ἀξία τῆς ἐργασίας αὐτοῦ συνίσταται ἐν τῇ δημοσιεύσει ἀνεκδότων κειμένων τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν Ἀρχείων τοῦ Βατικανοῦ, ὧν προτάσσει συντόμους περιλήψεις καὶ παρατηρήσεις. Ἐξ αὐτῶν καθίστανται νῦν τὸ πρῶτον γνωσταὶ λεπτομέρειαι τινες τῶν σχέσεων τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους πρὸς τοὺς Δυτικούς, ὧν ἡ ἐκτίμησις ἀκριβεστεῖρα δύναται ν' ἀποβῇ, ἐὰν αὗται συσχετισθῶσι πρὸς τὰ

1) G. Hofmann, Griechischen Patriarchen und Römische Päpste. Untersuchungen und Texte. IIIs. Theophanes III Patriarch von Jerusalem und Papst Urban VIII (Orientalia christiana Vol. XXX-1. Num. 84) Roma 1933.

σύγχρονα γεγονότα καὶ τὴν λοιπὴν δοῶσιν τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους.

Τοῦτο ἀναλαμβάνοντες νὰ πράξωμεν διὰ τοῦ παρόντος ἄρθρου, ἐπανορθοῦμεν πρὸ παντὸς χρονολογίαν τινὰ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῶν Ἰησουϊτῶν ἐν Ἱερουσαλήμ. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων ἐσημειώσαμεν (σελ. 469), ὅτι τῷ 1605 ἐνεφανίσθησαν οἱ Ἰησουῖται ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἐκ τῶν δεδομένων ὁμως τῆς ἀνωτέρω πραγματείας τοῦ αἰδεσ. G. Hofmann ποριζόμεθα τὰ ἑξῆς. Ὁ Πατριάρχης Θεοφάνης ἐσχετίσθη μετὰ τῶν Ἰησουϊτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1612, ὅτ' ἐλευθέρως εἰργάζοντο ἐκεῖ. Εἰς ἀδελφὸς τοῦ Θεοφάνους 18ετῆς ἐφοῖτα εἰς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολὰς τῶν Ἰησουϊτῶν.

Τῷ 1615 μέλλων νὰ μεταβῇ εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Θεοφάνης προσεκάλεσε τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει προϋστάμενον τῶν Ἰησουϊτῶν Canillac, ὑποσχθεὶς εἰς αὐτὸν εὐχάριστον κατοικίαν ἐν τινὶ τῶν ἑλληνικῶν Μονῶν. Ὁ Πατριάρχης Θεοφάνης εἶχε συλλάβει τὸ εὐφυὲς μὲν, ἀλλὰ περιέργον σχέδιον τῆς διὰ τῶν Ἰησουϊτῶν μοναχῶν ἐκτοπίσεως ἐξ Ἱεροσολύμων τῶν Φραγκισκανῶν, οἵτινες πολλὰ πράγματα παρεῖχον εἰς αὐτόν, ἀγωνιζόμενοι πρὸς κατάληψιν τῶν ἁγίων Τόπων. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βάβλος τῆς Ἑνετίας Nani ἔγραφε πρὸς τὴν Σύγκλητον τῆς Ἑνετίας, κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1615, ὅτι οἱ Φραγκισκανοὶ (Patri di Terra Santa) ἐμῆλλον νὰ ἐκτοπισθῶσιν, ὅτι δύο Ἰησουῖται, ἐνδεδυμένοι ὡς Ἕλληνες μοναχοί, ταξειδεύουσιν εἰς τοὺς ἁγίους Τόπους, συνοδεύοντες τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ καταλάβωσι τοὺς ἁγίους Τόπους παρὰ τῶν Φραγκισκανῶν («con intenzione di privare i Francescani di quei Sancti Luoghi»). Ὡς ἀλλαχοῦ ἐσημειώσαμεν, ὁ Πατριάρχης Θεοφάνης ἐπεξήτει, ὅπως πασσάλῃ τὸν πάσσαλον ἐκκρούσῃ¹.

1) Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, σελ. 496.

Ὁ προϋστάμενος τῶν Ἰησουϊτῶν Canillac ἐδέχθη εὐχαρίστως τὴν πρόσκλησιν τοῦ Θεοφάνους, πολλῶ μᾶλλον ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ 1613 εἶχε ζητήσῃ παρὰ τῆς Αὐλῆς τοῦ Λουδοβίκου XIII βοηθείας καὶ συστατικὰ γράμματα δι' ἐνδεχομένην περιοδείαν ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν, ἐπὶ σκοπῷ ἀποπείρας ἐνώσεως τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τῆς Ρώμης. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἠνύοουν ὁ τε Πάπας Παῦλος V καὶ ὁ ἐν Ρώμῃ ἀρχηγὸς τῶν Ἰησουϊτῶν Acquaviva¹.

Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1615 ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Πατριάρχης Θεοφάνης συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Canillac καὶ ἐτέρου Ἰησουϊτου τοῦ Queyrot. Διήλθε διὰ τῆς νήσου Κύπρου, ὅπου διέτριψεν ἐπὶ τινα χρόνον, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Ἰόππην. Καθ' ὁδὸν ἀπὸ Ἰόππης εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐχωρίσθησαν, πιθανῶς ἐν Ρέμλῃ, οἱ Ἰησουῖται ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου, ὅστις μόνος ἀφίκετο εἰς τὴν ἁγίαν Πόλιν. Οἱ Ἰησουῖται ἀφίκοντο τῇ 27 Μαΐου 1615, ἀλλ' εὐρέθησαν ἐν μέσῳ ἐχθρικοῦ περιβάλλοντος. Οἱ Φραγκισκανοὶ ἐξηγέρθησαν κατ' αὐτῶν ἀπαιτοῦντες τὴν ἄμεσον ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν, διότι ἐφοβοῦντο μήπως μονίμως ἐγκαθιδρυθῶσιν οἱ Ἰησουῖται ἐν τοῖς ἁγίοις Τόποις. Τῇ 16 Ἰουνίου 1615 ὁ Canillac, γράψας πρὸς τὸν Πάπαν Πῖον V, ἀνεκοίνου τὴν ἀντίδρασιν ταύτην τῶν Φραγκισκανῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἀπεφάσισε ν' ἀπομακρυνθῇ ἐξ Ἱεροσολύμων, περὶ δὲ τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους ἔγραφεν, ὅτι παρεκάλεσεν αὐτόν, ἵνα χαιρετήσῃ ἐξ ὀνόματός του τὸν Πάπαν Ρώμης, ὃν ἐθεώρει κοινὸν πατέρα πάντων, καὶ ἀνακοινώσῃ προφορικῶς καὶ μυστικῶς τὴν ἀγαθὴν ἐπιθυμίαν του, ὅπως διατελῇ ἐν ὁμονοίᾳ μετὰ τῆς ἁγίας Ἐδρας καὶ τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀντιπροσώπων αὐτῆς².

Ἐξ ἑτη μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Canillac ἐξ Ἱερο-

1) G. Hofmann, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 19.

2) Αὐτόθι, σ. 21. 22.

σολύμων ὁ ἐν Ἱερουσαλήμ Γάλλος Πρόξενος Lempereur¹ προσεπάθησε νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν ἐγκατάστασιν Ἰησουϊτῶν ἐν Ἱερουσαλήμ, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Vitelleschi καὶ προσλαβὼν ὡς ἐφημερίους δύο Ἰησουϊτας. Ἀλλ' οἱ Φραγκισκανοὶ ἐξεγερθέντες πάλιν προυκάλεσαν τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν. Δὲν κατέστη δὲ δυνατὴ καὶ εἰς τὸ μέλλον ἐπὶ Πατριάρχου Θεοφάνους ἡ ἐγκατάστασις Ἰησουϊτῶν ἐν Ἱεροσολύμοις.

Ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ὁ Θεοφάνης ἀνέλαβε τὴν περιόχουστον αὐτοῦ ἀποδημίαν εἰς Ρωσίαν, ἔνθα εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας², ὁ δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῆς τῆς Γαλλίας κόμης Césy (de Harlay-Césy) προυκάλεσε σουλτανικὸν διάταγμα, καθ' ὃ τὰ ἐν Βηθλεὲμ Προσκυνήματα ἀνήκουσι τοῖς Λατίνοις³. Ὁ Θεοφάνης ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς ἀνακηρύξεως νέου Σουλτάνου, τοῦ Μουσταφᾶ α.' (1622—1623), προυκάλεσε σειρὰν διαταγμάτων ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς Ἀγιοταφτικῆς Ἀδελφότητος⁴. Ταῦτοχρόνως δὲ ὁ Πατριάρχης Θεοφάνης ἤρξατο ἔκτοτε συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Κυριλλοῦ Λουκάρεως, ἐκλεγέντος τῇ 4 Νοεμβρίου 1621 Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀναλαβόντος δεινὸν κατὰ τῶν Λατίνων ἀγῶνα. Ἀλλ' ὁ πρῶτος ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν Πάπας Ρώμης Γρηγόριος XV (1621—1623) ἵδρυσεν τῷ 1622 τὴν εἰδικὴν ὀργάνωσιν Congregatio

1) A. Rabbath, Documents inédits pour servir à l'histoire du christianisme en Orient, Paris 1905, I, 331 ἐξ.

2) Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου (Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), Οἱ Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων ὡς πνευματικοὶ χειραγωγοὶ τῆς Ρωσίας κατὰ τὸν 15. αἰῶνα. Ἐν Ἱεροσολύμοις 1907, σ. 37—73.

3) Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, σ. 492.

4) Αὐτόθι. Πρβλ. Ἀρχιμανδρίτου Καλλιστόου, Οἱ ἀγῶνες τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῆς Ἀδελφότητος ὑπὲρ τῶν ἱερῶν Προσκυνημάτων κατὰ τὸν 15. αἰῶνα, «Νέα Σιών» ΚΓ.' 1928, σ. 298 ἐξ.

de propaganda Fide πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν Ἀνατολικῶν, παραδόξως δέ πως ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Θεοφάνης ἐν τῇ ἀρξαμένῃ ἐκείνῃ ζωηρᾷ διαπάλῃ παρίσταται εὐνοϊκῶς διακείμενος πρὸς τὰς ἀπὸ Ρώμης ἐνωτικὰς ἐνεργείας. Ὁ G. Hofmann δημοσιεύει ἐπιστολὴν τῆς ἀνωτέρω ὀργανώσεως τῆς Προπαγάνδας ἀπὸ 10 Δεκεμβρίου 1624 πρὸς τὸν Πατριάρχην Θεοφάνη¹, ἣν ἐπέδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ Φραγκισκανὸς μοναχὸς Αὐγουστίνος εἰς Ἱεροσόλυμα μεταβάς. Ἡ ρωμαϊκὴ προπαγάνδα προσεκάλει τὸν Ὁρθόδοξον Πατριάρχην εἰς ἔνωσιν, ἀλλ' ὁ Αὐγουστίνος ἐπληροφόρει γράφων εἰς Ρώμην, ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ ὁμιλήσῃ μετ' αὐτοῦ περὶ ἐνώσεως, διότι εἶχεν ἀποτύχει εἰς παρομοίαν ἀπόπειραν ὁ προϋστάμενος τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Φραγκισκανῶν Ἀμβρόσιος della Polla. Βραδύτερον, τῇ 12 Ἰουλίου 1625, ὁ Αὐγουστίνος, γράψας εἰς Ρώμην, ἔλεγεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐχλεύαζον τὰς λατινικὰς τελετὰς καὶ ὅτι ὁ Θεοφάνης δὲν ἦτο ἀνεξάρτητος τῶν περὶ αὐτὸν καὶ ὅτι διὰ τῆς εἰς τὴν Ἱταλίαν ἀποστολῆς ἐπέδωκε κοσμικὰ συμφέροντα². Περὶ τῆς ἀποστολῆς ταύτης θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, σημειοῦμεν δέ, ὅτι πρὸ αὐτῆς ὁ Πατριάρχης Θεοφάνης παρίσταται ἀλληλογραφῶν πρὸς τὸν κόμητα Césy. Ὁ G. Hofmann παρατίθησι τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν³:

† Θεοφάνης ἐλέω Θεοῦ Πατριάρχης τῆς ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης.

† Τῷ ἐκλαμπροτάτῳ καὶ περιφανεστάτῳ μεγίστῳ ἀποκρισαρίῳ τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ χριστιανικωτάτου μεγάλου βασιλέως τῆς Φράντζας καὶ ἐπιτρόπῳ τῆς καθ' ἡμᾶς μεγάλου

1) G. Hofmann, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 23—24.

2) Αὐτόθι, σ. 9.

3) Αὐτόθι, σ. 23. 24.

λης Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, νίψ δὲ κατὰ πνεῦμα ἀγαπητῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐν κυρίῳ χαίρειν.

† Μεγίστης εὐεργεσίας χάριν σοι ὁμολογοῦμεν, ἐκλαμπρότατε αὐθέντα, εἰς τὴν ὁποίαν εἴμεσθε πάντοτε χρεῶσται νὰ παρακαλοῦμεν πρῶτον τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διὰ τὸν εὐσεβέστατον καὶ ὀρθοδοξότατον βασιλέα ὅπως ποιήσῃ αὐτὸν πολυχρόνιον καὶ ὑποτάξῃ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν του.

Καὶ δεύτερον τὴν ἐκλαμπρότητά σου ὁποῦ ἀείποτες εἶσαι ὑπέρμαχος καὶ βοηθὸς εἰς τοὺς ἁγίους καὶ θεοβαδίστους τόπους τοῦ κυρίου. Διὰ τοι τοῦτο χάρις εἶη σοι, εὐρήνη καὶ ἔλεος ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος καὶ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος εὐχὴ καὶ εὐλογία καὶ συγχώρησις σὺν παντὶ τῷ εὐλογημένῳ σου καὶ θεοφρουρήτῳ οἴκῳ καὶ τοῖς ἐνδοξοτάτοις καὶ φιλότατοις σου τέκνοις· γινωσκέτω ἡ σὴ ἐκλαμπρότης, πῶς ἐπιστῶθημεν διὰ γράμματος τοῦ ὀσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κύρ Φιλοθέου καὶ ἡμετέρου ἐπιτρόπου, πῶς ἐδείξετε πρὸς ἡμᾶς μεγάλην εὐσπλαγχνίαν ἕνεκα τοῦ ἁγίου καὶ ζωοδόχου τάφου τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐδέχθητε τὴν ἐπιτροπικὴν ἀξίαν, ἡ ὁποία εἶναι πρὸς ὠφέλειαν καὶ διόρθωσιν τῶν τεσσάρων μοναστηρίων.

Ἀκούοντας δὲ καὶ ἡμεῖς ἐπληροφορήθημεν ἅπαντες καὶ εὐφράνθημεν ψυχικῶς καὶ σαματικῶς καὶ ἐσμέν τὰ τέσσαρα μέρη ὥς μία ψυχὴ ἐν ἐνὶ σώματι, κατὰ τὸ ὑποσχόμενον, καὶ θαρρῶντας πρὸς τὴν σὴν ἐκλαμπρότητα τολμοῦμεν θαρσαλέως καὶ ἀντιμαχόμεθα τοῖς ἐναντίοις ἡμῶν.

Διὸ δεόμεθα· μὴ ἐκλείπτω ἡ σὴ ἐκλαμπρότης τοῦ βοηθεῖν ἡμῖν, ὅπως καὶ τὸν μισθὸν ἔξῃς παρὰ τοῦ μισθοποδοῦτον Χριστοῦ, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος αὐτοῦ ἔστω μετὰ τῆς ἐνδοξότητός σου, ἀμήν.

Ματοῦ ιη. ᾠχιδ.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, σωζομένη ἐν ἀντιγράφῳ ἔν τινι κώ-

δικι τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, ἐμποιεῖ τὴν ἐντύπωσιν ἐκ πρώτης ὄψεως, ὅτι δὲν εἶναι γνησία. Πῶς ἦτο δυνατὸν ὁ Πατριάρχης Θεοφάνης νὰ ἰρίσῃ «Ἐπίτροπον» τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων τὸν κόμητα de Césy ἀγωνιζόμενον ἐναντίον τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων μοναχῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ὑπὲρ τῶν Λατίνων Φραγκισκανῶν, ἐναντίον τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως, μεθ' οὗ ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας συνηγωνίζετο ὁ Θεοφάνης; Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐπιστολῇ μνημονευόμενος Φιλόθεος εἶχεν ἀποσταλῇ ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους εἰς Ρώμην, ὡς περαιτέρω θὰ ἴδωμεν, ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο μετὰ ἐν ἔτος, δὲν διευκρινίζεται δ' ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τίνας εὐεργεσίας παρέσχεν ὁ κόμης de Césy, δι' ἧς εὐχαριστεῖ αὐτῷ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, καὶ τίνα ἦσαν τὰ «*τέσσαρα μοναστήρια*» ἢ «*τὰ τέσσαρα μέρη*», ὧν τὴν «*ἐπιτροπικὴν ἀξίαν*» ἐδέχθη ὁ κόμης de Césy, ὁ Λαϊνὸς τὸ δόγμα. Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ προκαλεῖ πολλὰς καὶ ἄλλας ἀπορίας. Ἀλλ' ἄξια μείζονος προσοχῆς εἰσὶ τὰ ἐφεξῆς γεγονότα.

Τῷ 1625 μετὰ τοῦ Φραγκισκανοῦ μοναχοῦ Ἀμβροσίου, ἐπιστρέψαντος εἰς Ρώμην, ὁ Πατριάρχης Θεοφάνης ἀπέστειλε τὸν ἀρχιμανδρίτην Φιλόθεον καὶ τὸν πρωτοσύγκελλον Ἀβέρκιον, κομίζοντας γράμματα πρὸς τὸν Πάπαν Ρώμην Οὐρβανὸν VIII καὶ πρὸς τὸν καρδινάλιον Bandini¹. Δυστυχῶς τὸ κεῖμενον τῶν γραμμάτων τούτων δημοσιεύεται ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει, καθιστώσῃ αὐτὸ ἐν πολλοῖς δυσνόητον. Λέξεις καὶ φράσεις παρηλλαγμέναι καὶ προφανῶς περικεκομμέναι παρουσιάζουσι πολλὰ τὰ κενά. Οὐχ ἦτιον, κατὰ τὰς γενικὰς αὐτῆς ἐννοίας, ἢ πρὸς τὸν Πάπαν ἐπιστολὴ περιέχει τὰ ἐξῆς. Ἀξιοσημείωτον, πρὸ παντός, ὅτι ὁ Θεοφάνης ὀνομάζει τὸν Πάπαν «*ἄκρον Ἀρχιερέα*» οὐχὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης, ὡς ἀξιοῦσιν οἱ Λατίνοι, ἀλλὰ

1) Αὐτόθι, σ. 25—29.

«τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ρωμαϊκῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας» ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς, ἔθηκε δ' ἐπ' αὐτῆς ὁ Θεοφάνης τὴν ἐξῆς λίαν χαρακτηριστικὴν ἐπιγραφὴν: «Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ πάπῳ κυρίῳ κυρίῳ Γορμπάνῳ (ὁκ)τάβῳ καὶ κεφαλῇ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ μεγίστης καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης τῷ ἐν Κυρίῳ ἀδελφῷ καὶ ἁγιωτάτῳ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, ὕγιως ἐγχειρισθείη». Ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, οἱ ἐν Ρώμῃ ἐξενίσθησαν ἐκ τῆς τιτοφορίας ταύτης. Ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῆς ἐπιστολῆς ὁ Θεοφάνης μετ' ἄκρας προσοχῆς ἐξεφράσθη. Ἐγραψεν, ὅτι ὁ Πάπας κατέχει *«τοῦ πρωτοκορυφαίου Πέτρου τὸν θρόνον»*, ἀλλὰ προσέθηκε *«καὶ ἡμεῖς τὴν ἀποστολικὴν ὁμολογοῦντες πίστιν καὶ ἐπὶ τὴν φωνὴν τοῦ μακαριωτάτου καὶ πρωτοκορυφαίου Πέτρου (λοθιοῦντες;) ἀκούειν καὶ πιστεύειν καὶ ἐπὶ τῶν πατρῶων δογμάτων μένειν καὶ διαφυλάττειν (αὐτά;); τῶν συνοδικῶς δεδογμένων, μὴ προστιθέντες τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς λόγοις ἄχρι καὶ μιᾶς κεραίας ἢ ἰῶτα ἐνός, ἵνα μὴ ὡς κατεγνωσμένοι τῆς τῶν ἁγίων Πατέρων παραδόσεως ἔξω φανῶμεν»*. Καὶ ταῦτα καὶ τὸ ὅλον τῆς πρὸς τὸν Πάπαν ἐπιστολῆς περιεχόμενον μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ Θεοφάνης ἐξεδήλου ἀκλόνητον ἐμμονὴν ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ καὶ ὡς παρετήρησε καὶ ὁ G. Hofmann δὲν ὑπεχώρει εἰς τὰς περὶ ἐνώσεως ἀντιλήψεις τῶν Δυτικῶν. Ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειαν τοῦ Πάπα ἐν ὀνόματι τῆς κοινῆς χριστιανικῆς πίστεως, *«κοινὰ λογίσατε ἡμῶν τὰ ἐπαθλα ταῦτα, ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς κοινὸς ἡμῶν ἐστὶ καὶ δι' ἡμᾶς αὐτὸς ἐκουσίως ἐπαθε σαρκί καὶ ἡ πίστις κοινὴ ἐστὶ δι' αὐτοῦ καὶ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς κοινήν εἰρήνην εὐηγγελίσαστο εἰπὼν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς. Καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην ἔχειν»*. Εἰς τὸν Πάπαν Ρώμης δὲν ἀναγνωρίζει ἄλλην τινὰ ὑπεροχὴν ἢ ὅτι εἶναι ἄκρος ἀρχιερεὺς καὶ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης καὶ ὅτι ἐλέχει τοῦ πρωτοκορυφαίου Πέτρου

τὸν ὑρόνον καὶ τὴν προσηγορίαν, ὅτι εἶναι *«κεφαλὴ καὶ πρῶτος τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας»*. Πρόδηλον λοιπόν, ὅτι ὁ Θεοφάνης ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πάπαν Ρώμης δὲν ἀπεμακρύνετο τῶν ὑγιῶν ἀντιλήψεων καὶ τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος.

Τὴν ἐπιστολὴν ἔγραψεν ὁ Θεοφάνης προτραπείς ὑπὸ τοῦ «φρὰ Ἀμβροσίου Δεμπόλα ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν σαφραιζεσκάνων», τοῦ γνωστοῦ δηλονότι Φραγκισκανοῦ μοναχοῦ Ἀμβροσίου della Polla, βεβαιώσαντος αὐτὸν ὅτι ὁ Πάπας ἦτο πρόθυμος νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας κατὰ τῶν τυράννων Τούρκων. Περιγράφει δὲ διὰ ζωηροτάτων ἐκφράσεων τὴν δεινὴν θέσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τοὺς Τούρκους καὶ παρακαλεῖ τὸν Πάπαν, ἵνα παράσχῃ βοήθειαν. «Τίς θεῖνος τῶν συμφορῶν τούτων ἄξιος; — λέγει ὁ Πατριάρχης Θεοφάνης. Ποῖαι πηγαὶ δακρύων κακοῖς τοσούτοις ἐπαρκέσουσιν; Ἔως οὖν δοκοῦσιν ἐστάναι τινές, ἕως ἔτι ἵχνος τὰ χριστιανῶν πρεσβεύουσι καὶ τῆς παλαιᾶς καταστάσεως διασώζεται, πρὶν τέλος ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπέλθῃ τὸ ναυάγιον, ἐπείχθητε πρὸς ἡμᾶς μικρὰν βοήθειαν, ἐπείχθητε ἤδη εἰρήνην καὶ συμπάθειαν ἡμῖν δότε καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς θλιβομένους (τὸ) συμπαθὲς ἐπιδεξασθε».

Ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς ὁ Θεοφάνης παρεκάλει τὸν Πάπαν, ὅπως τοὺς ἐκ Ρώμης εἰς Ἱεροσόλυμα πεμπομένους Φραγκισκανοὺς παραινῇ καὶ νουθετῇ, ἵνα διάγωσιν εἰρηνικῶς καὶ μὴ προκαλῶσιν ἀνωμαλίας.

(Ἀκολουθεῖ.)

ΚΟΣΜΑΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΗΣ Ο ΠΟΙΗΤΗΣ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΜΑΪΟΥΜΑ. *)

ᾠδὴ ζ. Νέοι τρεῖς ἐν Βαβυλῶνι.

«Παλάμας ἐν τῷ κρανίῳ
ἤπλωσας ἐν τῷ σταυρῷ,

125 Χριστὲ ἀναμάρτητε,
καὶ πάντας ἐκ πλάνης ἐρρύσω·
εὐλογητὸς εἰ, Κύριε,
ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν».

* * *

«Ἀνέστης, Χριστέ, ἐκ τάφου
130 τριήμερος ἀληθῶς
ἡμᾶς λυτρωσάμενος
ἐκ σκότους, σκιᾶς τε θανάτου·
εὐλογητὸς εἰ, Κύριε,
ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν».

* * *

135 «Παρθένε εὐλογημένη,
πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν
τῶν ἱκετευόντων σε·
εἰς σὲ γὰρ ἐλπίζομεν πάντες
καὶ σοὶ βοῶμεν, Δέσποινα,
140 μὴ παρίδῃς τοὺς δούλους σου».
ᾠδὴ η. Λυτρωτὰ τοῦ παντός.
«Σταυρωθεὶς καὶ ταφείς, ἀνεξίκακε,

*) ᾠδε Τεύχος Ε. ' 1933, σελ. 257.

διασώζεις ἡμᾶς δι' οὓς πέπονθας
τοὺς ἐν σταυρῷ ὀρώντάς σε
καὶ Θεὸν προσκυνοῦντας
145 καὶ εὐλογοῦντας
ὥς δεσπότην ἀπάσης τῆς κτίσεως».

* * *

«Ἐν σταυρῷ ἔκτενῶς τῷ γεννήτορι
δυσωπῶν παρελθεῖν τὸ ποτήριον
τὸ κατ' οὐσίαν ἐδειξας
150 θελημάτων τῶν δύο
τάς ἐνεργείας
εὐλογοῦμεν τὸ κράτος τῆς δόξης σου».

* * *

«Ὁ ἐν θρόνῳ Πατρὶ συγκαθήμενος
ἐν νεκροῖς ὡς νεκρὸς κατατίθεται
155 ἀλλ' ἀναστὰς συνήγειρε
καὶ ἐδίδαξε μέλπειν
πάντα τὰ ἔργα
εὐλογεῖτε, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον».

* * *

«Τρισηλίῳ φωτὶ αὐγαζόμενοι
160 τῆς ἀκτίστου μιᾶς τε θεότητος
ἐν αἰγιήτοις χεῖλεσιν
ὀρθοδόξως βοῶμεν
πάντα τὰ ἔργα
εὐλογεῖτε, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον».

* * *

165 «Ἐπὶ ξύλου σταυροῦ προσηλώθης, Χριστέ,
διὰ φύσιν βροτῶν, ἀνεξίκακε,
καὶ τῆς φθορᾶς ἐξήρπασας
τοὺς πιστῶς μελψοῦντας
πάντα τὰ ἔργα
170 εὐλογεῖτε, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον».

* * *

«Τοὺς ἐν τάφῳ νεκροὺς συνανέστησας
τῇ ταφῇ σου, Χριστέ, καὶ ἐδόξασας
τῇ σῇ ἐγέρσει, Κύριε,
τοὺς πιστῶς μελψοῦντας·

175 πάντα τὰ ἔργα
εὐλογεῖτε, ὑμνεῖτε τὸν Κύριον».

* * *

«Παρθενεῦεις γαστρὶ καὶ τεκοῦσα υἱὸν
εἰ καὶ δίχα σποράς συλλαβοῦσα σαρκὶ
Θεὸν τὸν ἀπερίγραφτον

180 ἐν Πατρὶ συνανάρχῳ
Λόγῳ καὶ Πνεῦμα
ἀνυμνοῦμεν τὰ ἔργα τὸν Κύριον».

Ἦδὴ θ. ᾠδὴν Κρυπτὸν θεῖον ἄχραντον.

«Τοῖς βρόχοις δεσμούμενον
τοῦ ἀλλοτρίου

185 σύ, σῶτερ, οὐκ ἔφερες
δρᾶν τὸν ἄνθρωπον
ἀλλ' ἀνελθὼν
τὸν τύραννον ὥλεσας
ἐν τῷ σταυρῷ σου, Χριστέ,
190 καὶ ἀπελυτρώσω μεγαλύνειν σε».

* * *

«Φωτὶ τοῦ προσώπου σου
καταλαμφθέντες
προσκυνοῦμεν, Δέσποτα,
τὴν σὴν ἀνάστασιν·

195 σὺ γὰρ Θεὸς
ὑπάρχων ἀνείκαστος
ἐν τοῖς τοῦ ἁῶδου γεγονῶς
ἡμᾶς ἐρρύσω μεγαλύνειν σε».

* * *

«Μονάδα τρισάριθμον

- 200 καὶ παναγίαν
 ἐνουμένην ἄτμητον
 πιστοὶ δοξάσωμεν
 θεουργικῶς
 ἡμᾶς καταυγάζουσιν
 205 καὶ φρυκτωρίαις φωτὸς
 πληροῦσαν τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

* * *

- «Ὁρῶμεν ὡς κρίνον σε
 τῇ ἀλουργίδι
 βεβαμμένην, ἄχραντε,
 210 τοῦ θεοῦ Πνεύματος
 τῶν ἀκανθῶν
 ἐν μέσῳ ἐκλάμπουσιν
 καὶ εὐωδίας πληροῦσαν
 τοὺς σὲ γνησίως μεγαλύνοντας».

Ἦχος πλ. α'.

Τῇ Κυριακῇ πρωτῇ.

- 18) Κανὼν Σταυροαναστάσιμος.
 Ἦχος πλ. α' Τῷ σωτῇρι Θεῷ.
 «Τῷ βουλήσει σταυρῷ
 προσηλωθέντι σαρκί . . . ».

(Ἰδ. ἔντυπα, ἔνθα ἀνωνύμως· κατὰ τὸν Λαυριωτικὸν Κώδικα Β6 φ. 56α ποίημα Κοσμᾶ)¹.

1) Εἰς τὸν Λαυριωτικὸν Κώδ. Β 6 φ. 59 εὑρεται Κανὼν Σταυροαναστάσιμος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Κοσμᾶ εἰς ἦχον πλ. β. ' πρὸς τὸ «Κύματι θαλάσσης»· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Εἰρμός «Κύματι θαλάσσης» πρὸς ὃν πλέκεται ὁ Κανὼν κατὰ τὴν ὁμόφωνον σχεδὸν μαρτυρίαν τῶν

Ἦχος βαρύς.

Τῇ Κυριακῇ πρωτ.

19) Κανὼν Σταυροαναστάσιμος.

Ἦχος βαρύς. Πόντιφ ἐκάλυψε.

«Δύο πηγὰς ἡμῖν
ἐν σταυρῷ ἀνέδλυσεν
ὁ σωτὴρ ζωηφόρους . . . ».

(Ἰδ. ἐντυπα, ἐνδο ἀωνύμως· ὁ Λαυριωτικὸς
Κῶδ. Β 6 φ. 64α ἀναγράφει εἰς τὸ ὄνομα
τοῦ Κοσμᾶ).

20) Κανὼν ἕτερος¹.

Ἦχος βαρύς. Τῷ συνεργήσαντι Θεῷ.

Ῥδὴ α΄.

«Τῷ ὑψωθέντι ἐν σταυρῷ
καὶ φθορᾷ τοὺς ἀνθρώπους
ἐλευθερώσαντι [ῥῶμεν]

Κωδίκων ἀνήκει εἰς τὴν ἓνα αἰῶνα μετὰ τὸν Κοσμᾶν ἀκμάζουσιν
Κασσιανήν, ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Λαυριωτικοῦ Κώδικος δὲν δύναται
νὰ θεωρηθῇ ἔγκυρος. Ὁ ἐν λόγῳ Κανὼν ἄρχεται οὕτως:

«Ὅτε σε τοῖς ἡλοῖς
ἀνόμων ὁ δῆμος,
σῶτερ, προσέπηξε
τὴν τῶν ἀπάντων ζωὴν
τῶν ἁσωμάτων αἱ τάξεις
κατεπλάγησαν ὀρώσαι σε
σὺν ἀνόμοις, δέσποτα
φιλάνθρωπε, στουρούμενον».

1) Ἀνέκδοτος εἰς τὸν Κῶδ. Θ 73 φ. 176β τῆς Λαύρας (ἀνω-
νύμως)· ἐκ τοῦ ὕφους δηλον, ὅτι τοῦ Κοσμᾶ ὁ Κανὼν, ὡς καὶ ὁ κα-
τωτέρω.

Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν
5 ὅτι δεδοξασται».

* * *

«Τῷ ἀναστάντι ἐκ νεκρῶν
καὶ Ἀδὰμ τὸν πεσόντα
συναναστήσαντι
αὐτῷ μόνῳ ᾧσωμεν
10 ὅτι δεδοξασται».

* * *

«Ἡ διὰ λόγου ἐν σαρκὶ
ὑπὲρ λόγον τεκοῦσα
τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς
ἀπαύστως ἰκέτευε
15 σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

Ῥδὴ γ.' Ἐστερεώθη τῇ πίστει.

«Ὁ ἐν κρανίῳ βουλήσει
σταυρὸν ὑπομείνας
καὶ τὸν ἀνθρωπινον, ὁῶτερ,
ρυσάμενος πλάνης
20 ἅγιος εἰ, Κύριε,
ὁ σώζων τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

* * *

«Ὁ τεθεὶς ἐν μνημείῳ
καὶ σκυλεύσας τὸν ᾄδην
ἐξαναστὰς δὲ καὶ κόσμῳ
25 ζωὴν ἀνατείλας
ἅγιος εἰ, Κύριε,
ὁ σώζων τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

* * *

«Τὴν μετὰ τόκον Παρθένον
καὶ ἀδιάφθορον νύμφην
30 τὴν ὑπὲρ λόγον τεκοῦσαν
Θεὸν σεσαρκωμένον

ὕμνοις μακαρίσωμεν
Μαρίαν τὴν ἀμόλυντον».

Ῥδὴ δ. ᾿Ακήκοσ τὴν ἀκοήν.

35 «Διέκοψας διὰ σταυροῦ σου, Κύριε,
δυναστῶν τὰς κεφαλὰς
κράτος θανάτου λύσας
διὸ βοῶμεν
δόξα τῇ δυνάμει σου».

* * *

40 «Κατήργησας τῇ σῇ ἐγέρσει, Κύριε,
τὴν ἀπάτην τοῦ ἐχθροῦ
φωταγωγίσας ἡμᾶς
διὸ βοῶμεν
δόξα τῇ δυνάμει σου».

* * *

45 «Πανύμνητε καὶ Θεομήτορ ἄχραντε,
ἡ τεκοῦσα τὸν Θεὸν
ἀνερμηνεύτως σαρκί
σὲ δυσωποῦμεν
πρέσβευε σωθῆναι ἡμᾶς».

Ῥδὴ ε. Οἱ ὀρθορρίζοντες, Λόγε.

50 «Ἐν σταυρῷ προσηλώθης
ἐν νεκροῖς ἐλογίσθης
δι' ἄκραν εὐσπλαγχνίαν
καὶ ἔσωσας ἡμᾶς
δόξα τῇ ἐγέρσει σου».

* * *

55 «Τὸν σταυρόν σου, Δέσποτα,
ἐν πίστει προσκυνοῦμεν
τὴν ταφήν, ζωοδότα,
δοξάζομεν ἀπαύστως
ὑμνοῦμεν δὲ σωτὴρ

καὶ τὴν σὴν ἀνάστασιν».

- 60 «Παναγία Παρθένε,
ἡ κεχαριτωμένη
ἡ τεκοῦσα ἐν χρόνῳ
τὸν Λόγον ὑπὲρ λόγον
δυσώπησον αὐτὸν
65 σῶσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

Ῥδὴ στ. Ὁ Ἰωάννης ἐκ κοιλίας.

«Ἐν τῷ σταυρῷ ἀνελθὼν ἐκουσίως
τὸ τοῦ ἐχθροῦ ἡχμαλώτευσας κράτος
ἐν τούτῳ προσηλώσας
τῆς ἁμαρτίας, ἀγαθέ, τὸ χειρόγραφον».

* * *

- 70 «Ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναστάς, ἐλεῆμον,
συνήγειρας τὸ ἀνθρώπινον γένος
ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν
δωρησάμενος ἡμῖν ὡς φιλόανθρωπος».

* * *

- «Ὅν ἔτεκες Θεὸν ἀνερμηνεύτως
75 δυσωπεῦσα, Θεοτόκε, μὴ παύσῃ
ρυσθῆναι ἐκ κινδύνων
τοὺς ὑμνοῦντάς σε, ἀγνή ἀειπάρθενε».

Ῥδὴ ζ. Κάμινον καιομένην.

- «Σταυρούμενος, σωτήρ ἡμῶν,
ἐσάλευσας τὴν κτίσιν
80 ἀσάλευτον δὲ ἔδειξας
τὸν πίστει σοι βοῶντα
εὐλογητὸς εἰ, Κύριε,
ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν».

* * *

«Τὸν θάνατον ἐνέκρωσας,

85 σωτήρ, ἐν τῇ ταφῇ σου
πάντας δὲ ἀνέστησας
ἐξ ᾧδου σοι κραυγάζοντας
εὐλογητὸς εἰ, Κύριε,
ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν».

* * *

90 «Περίσωζε πόλιν σου,
πανάχραντε Παρθένε,
ἐκ πάσης περιστάσεως
ὥς μόνη προστασία
τοῦ γένους ἡμῶν, εὐλογημένη
95 Θεοτόκε πανύμνητε».

(Ἀκολουθεῖ).

† Ὁ περ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος

Η ΝΕΚΡΩΣΙΜΟΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ. *)

Ἄν δὲ ἐν τοῖς ποιήμασι τῶν ἀρχαιοτάτων τούτων δοκίμων ὕμνογράφων εὗρηνται παραδείγματα τῆς ὀνομαστικῆς ἀπολύτου, δὲν εἶναι ἄπορον ὅτι θὰ εὕρισκωνται τοιαῦτα καὶ πολλῶν πλείονα ἐν τοῖς ἔργοις τῶν μετ' αὐτοὺς ἀκμασάντων ποιητῶν, οἵτινες ἔξω ἐκ τῶν χρόνων, καθ' οὓς οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, μιμῆται οἱ πλείστοι τῶν ἀμιμήτων προτύπων τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, πλειστάκις ἀνεπαισθήτως παραβαίνουσι τοὺς κανόνας τῆς Ἀττικῆς ὀρθοεπείας. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται, ὅτι ἡ περὶ τῆς ὀνόματος συντακτικῆς ἀνακολουθία δὲν εἶναι ἀήθης ἐν τῇ ἐλληνικῇ λογοτεχνίᾳ, τῇ τε ἐθνικῇ καὶ τῇ χριστιανικῇ, ἐφ' ὅσον ἀρχαῖα δόκιμα χειρόγραφα δὲν προσφέρουσιν ἡμῖν τὴν γραφὴν «ἐξηφάνισεν» ἐν τῇ φράσει τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἰδιομέλου, οὔτε τοὺς κανόνας τῆς συντάξεως παραβαίνομεν οὔτε εἰς θρησκευτικὸν ὀλισθήμα παρασυρόμεθα φάλλοντες «ἐπελθὼν γὰρ ὁ θάνατος πάντα ταῦτα ἐξηφάνισται». Ἄν δὲ μάλιστα ὑποτεθῇ, ὅτι ἐκ τῆς μελέτης παλαιῶν χειρογράφων δὲν δυνάμεθα νὰ ἀνακαλύψωμεν ἀσφαλῶς τὴν γραφὴν τοῦ ποιητοῦ, (ὅπερ συνήθως συμβαίνει, ὅταν ἀπολεσθῇ μὲν ὁ ἀρχέτυπος κώδιξ, τὰ δὲ περισωθέντα δύο ἢ πλείονα ἀντίγραφα αὐτοῦ, ἐξ ἰσοῦ καλὰ ἢ κακὰ, ἅλλα μὲν φέρωσι ταύτην τὴν γραφὴν λ. χ. ἐξηφάνισεν, ἅλλα δ' ἐκείνην, ἥτοι ἐξηφάνισται), ἐγὼ ἀδιστάκτως τότε θὰ προετίμων τὴν γραφὴν «ἐξηφάνισται» ὡς ποιητικωτέρην τῆς ἄλλης διότι ἀμ-

*) Ἴδε τεῦχος Ε.' 1933, σελ. 273.

φότεροι μὲν οἱ χρόνοι οὗτοι, ὁ ἀόριστος καὶ ὁ παρακειμένος, ὡς περ ἐν τῇ νέᾳ ἡμῶν γλώσσῃ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ μεσαιωνικῇ λαμβάνονται ἐνίοτε ἀντὶ μέλλοντος πρὸς δῆλωσιν ἁκρας βεβαιότητος τοῦ λέγοντος ὅτι τὸ διὰ τῶν χρόνων τούτων σημαινόμενον θὰ ἐπακολουθήσῃ ματ' ἄλλην τινὰ ἐνέργειαν, ἀλλὰ τὸ διὰ τοῦ παρακειμένου σημαινόμενον οὐ μόνον ὡς ἄφευκτον τὸ μέλλον δηλοῖ, ἀλλ' ὡς καὶ τετελεσμένον ἤδη καὶ καταφανὲς ἐν τοῖς ἀποτελέσμασιν αὐτοῦ¹. Διὰ τοῦ «ἐξηφάνισται» δηλαδὴ ὁ ποιητὴς θέλει νὰ δηλώσῃ, ὅτι τοσοῦτον βέβαιον εἶναι, ὅτι, ὅταν ἐπέλθῃ ὁ θάνατος, πάντα ταῦτα, ἥτοι πλοῦτος, δόξα καὶ τὰ παρόμοια ἐπίγεια ἀγαθὰ θὰ ἐξαφανισθῶσιν, ὥστε παριστᾷ ταῦτα καὶ ὡς ἐξηφανισμένα ἤδη ἐκ τῆς τοῦ θανάτου ἐπελεύσεως. Προδήλως δ' ἡ ἐκδοχὴ αὕτη εἶναι πολλῶ ἰσχυροτέρα καὶ ἐμφαντικωτέρα τῆς ἐτέρας.

Τὸν τέταρτον δὲ τέλος σολοικισμὸν θ' ἀπέφευγεν ὁ κ. Π. νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς τοιοῦτον, ἂν ἀνεγίνωσκεν ἐπιμελέστερον τὴν ὅλην εἰς κομικούς, μοναχούς, ἱερεῖς καὶ νήπια νεκρώσιμον ἀκολουθίαν. Διότι θὰ ἔβλεπεν, ὅτι ἐν τοῖς τροπαρίοις αὐτῆς, ἐν οἷς ὡς τὰ πολλὰ κατακλείεται τὸ ᾄσμα δι' εὐχῆς τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ, ἡ εὐχὴ αὕτη ἐκφράζεται ποικιλοτρόπως. Πρῶτον μὲν δι' ἀπλῆς εὐκτικῆς, ὡς² «Χριστὸς σε ἀναπαύσοι . . . καὶ πύλας παραδείσου ἀνοίξοι σοὶ καὶ βασιλείας δεῖξοι πολίτην . . . » (σ. 309) καὶ «Τοῦ Ἀβραάμ ἐν κόλποις . . . τάξαι σε Χριστὸς . . . » (σ. 360) κτλ. ἢ διὰ προστακτικῆς, ὡς «Οἶμοι, ὡσεὶ χόρτος ἡ δόξα τοῦ βίου . . . διδ' φεῖσαι, Κύριε, τοῦ δούλου Σου» (σ. 338) καὶ «Οὐρανίων θαλάμων . . . μέτοχον ποίησον τὸ καθαρώτατον βρέφος . . . » (σ. 358) καὶ «Ἐβόας τοῖς ἀποστόλοις . . . τὸ νήπιον οὖν τὲ

1) Ἰδε Ἀχιλλέως Τσαρτζάνου, «Νεοελληνικὴ Σύνταξις» ἐν Ἀθήναις 1928, 194 καὶ ἐξῆς καὶ Kühner-Gerth «Grammatik der griechischen Sprache» Hannover 1898, Β' α' 166.

2) Αἱ παραπομπαὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν τοῦ Εἰρηολογίου ἐν Ἀθήναις 1927.

πρὸς Σὲ μεταστὰν τοῦ φωτός Σου ἀξίωσον» (σ. 359) κτλ. Δεύτερον δὲ τὸ περιεχόμενον τῆς δεήσεως ἢ εὐχῆς, ἥτοι ἐκεῖνο, ὅπερ τις δέεται παρὰ τοῦ Θεοῦ ἢ εὐχεται εἰς τὸν Θεόν, ἵνα γίνῃ εἰς ἑαυτὸν ἢ εἰς ἄλλον, ἐκφέρεται ἢ κατὰ πλάγιον λόγον, ἥτοι κατ' ἀπαρέμφατον (δεόμεθά Σου ἢ εὐχόμεθά Σοι δοῦναι ἡμῖν ὑγείαν) ἢ τελικὴν πρότασιν (δεόμεθά Σου ἢ εὐχόμεθά Σοι, ἵνα ὁὖς ἡμῖν ὑγείαν) ἢ κατὰ λόγον εὐθύν, κατ' εὐκτικὴν δηλαδὴ ἢ προστακτικὴν (δεόμεθά Σου ἢ εὐχόμεθά Σοι δοίης ἡμῖν ἢ ὁὖς ἡμῖν ὑγείαν), ὅποτε ὁ λόγος εἶναι ζωνρότερος (πβ. νῦν: σὲ παρακαλῶ νά με σώσης ἀπ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἢ παρακαλῶ σε ὥσέ με ἀπ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον). Πασῶν δὲ τῶν συντάξεων τούτων δαφιλῇ εὗρηνται παραδείγματα ἐν τῇ χριστιανικῇ λογοτεχνίᾳ καθόλου καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει καὶ ἰδίᾳ τῇ νεκρωσίμῳ ἀκολουθίᾳ. Οὕτω πρῶτον μὲν κατὰ πλάγιον λόγον δι' ἀπαρεμφάτου «Μὴ ἐπιλάβῃ τῶν βρώντων σοι . . . δυσώπει τὴν ἀνάπαυσιν εὑρεῖν τὸν πιστόν σου οἰκέτην» (σ. 340) καὶ «Λιμένα σε σωτηρίας ἔχομεν . . . διὸ πρόσθευε σωθῆναι ἰὰς ψυχὰς ἡμῶν» (σ. 348) κτλ. ἢ διὰ τελικῆς προτάσεως «Ὅτε ἐκ τοῦ σώματος ψυχὴ . . . πάντες ἐπευξώμεθα, ἵνα συγχωρήσῃ Κύριος ἃ ἐπραξε» (σ. 312) καὶ «Ὅρῶντές με ἄφωνον . . . δυσωπῶ ὑπὲρ ἐμοῦ προσεύξασθαι . . . ἵνα μὴ καταταγῶ εἰς τὸν τόπον τῆς βασάνου, ἀλλ' ἵνα με κατατάξῃ ὅπου τὸ φῶς τῆς ζωῆς» (σ. 313) καὶ «Ἄδελφοί μου ἀγαπητοὶ . . . ἱκετεύσατε τὸν Θεόν, ἵνα με ἀναπαύσῃ μετὰ τῶν δικαίων» (σ. 335) καὶ «Σφίξου μάταιε βίε . . . Χριστὸν ἱκετεύσατε, ὅπως με πυρὸς ἐξέλῃται τοῦ ἀσέεστου» (σ. 347) κτλ. Καὶ λέγει μὲν ὁ κ. II. ὅτι ἢ κατὰ τὸν β.' τοῦτον τρόπον ἐκφορὰ τῆς εὐχῆς διὰ τελικῆς προτάσεως εἶναι συνήθης μὲν τῇ σημερινῇ γλώσσῃ, ἀσυνήθης δὲ τῇ ἀρχαίᾳ, τὸ ἀληθὲς δ' ὅμως εἶναι, ὅτι ἀμφοτέραι, ἢ τε κατ' ἀπαρέμφατον καὶ ἢ κατὰ τελικὴν πρότασιν εἶναι συνήθεις τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ καὶ ἐνίοτε παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ ἀπαντῶσιν ἀμφοτέραι, ὡς παρὰ Λουκᾶ «ἐδέετο αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ . . . εἶναι σὺν αὐτῷ» (η' 38) καὶ «ἐδεήθην τῶν μαθητῶν σου, ἵνα ἐκ-

βάλωσιν αὐτὸ» (θ.' 40) καὶ παρὰ Παύλῳ ἐν τῇ Β.' πρὸς Κορινθίους «παρακαλῶ ὑμᾶς κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην» (β.' 8) καὶ «ἀναγκαῖον οὖν ἡγησάμην παρακαλέσαι τοὺς ἀδελφούς, ἵνα προέλθωσιν εἰς ὑμᾶς» (θ.' 5). Δεύτερον ἐκφέρεται τὸ περιεχόμενον τῆς εὐχῆς ἢ δεήσεως κατὰ εὐθὺν λόγον, ὡς παρὰ Λουκᾶ «δέομαί σου ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸν υἱόν μου» (θ.' 38) καὶ ἐν Πράξεσι «δέομαί σου ἐπίτρεψόν μοι λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν» (κα.' 39) καὶ παρὰ Παύλῳ «δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ καταλλάγητε τῷ Θεῷ» (Β.' Κορ. ε.' 20) καὶ παρὰ Πέτρῳ «ἀδελφοί, παρακαλῶ . . . ἀπέχεσθε τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν» (Α.' β.' 11) καὶ «παρακαλῶ . . . ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνιον τοῦ Θεοῦ» (Α.' ε.' 11) καὶ ἐν τοῖς κατόπιν δὲ χρόνοις συχνὰ ἀπαντᾷ ἡ τοιαύτη ἐκφορὰ τῆς εὐχῆς ἢ δεήσεως. Οὕτως ἀναγινώσκομεν ἐν αἰγυπτιακοῖς παπύροις τῆς α' ἑκατονταετηρίδος «ἔρωτῶ σε καὶ παρακαλῶ σε ἐπιμελήθητι τῷ παιδίῳ», τῆς β' ἑκατονταετηρίδος «παρακαλῶ σε, μήτηρ, διαλλάγητί μοι», τῆς γ' ἑκατονταετηρίδος «λοιπὸν πέμψον εἰς με παρακαλῶ σε» καὶ τῆς δ' «παρακαλῶ καταξίωσον δεῖξασθαι τὸ μικρὸν ἐλέου διὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Μαγαρίου»¹. Ἐν τῇ νεκρωσίμῳ δ' ἀκολουθίᾳ τῆς τοιαύτης εὐχῆς ἢ δεήσεως εὐρομεν τὰ ἐξῆς παραδείγματα: «Ἐν οὐρανίοις θαλάμοις . . . δυσωποῦσί Σε ὃν ἐκ γῆς μετέστησας πιστὸν αἰωνίων ἀγαθῶν τυχεῖν ἀξίωσον» (σ. 304), «Σταυρῷ προσηλούμενος . . . διό Σου δεόμεθα τὸν πρὸς Σε μεταστάντα νῦν ἀνάπαυσον» (σ. 305), «Ρώμῃν τοῦ θανάτου . . . ὅθεν Σου δεόμεθα ἀνάπαυσον τὸν πρὸς Σε μεταστάντα καὶ τῆς ἀκηράτου Σου δόξης τοῦτον καταξίωσον» (σ. 317), «Ὅντως φοβερώτερον . . διό Σε ἱκετεύομεν τὸν μεταστάντα ἀνάπαυσον» (σ. 319), «Σὺ δικαιοσύνη τε . . . καὶ νῦν ἐκδυσωποῦμέν Σε τὸν μεταστάντα ἀνάπαυσον» (σ. 319), «Ἴδου κεῖμαι . . . διό ἱκετεύω μνείαν ποιεῖτέ μου» (σ. 347)

1) Adolf Deissmann, «Licht vom Osten» Tübingen 1923, 134, 147, 154, 168 καὶ 183.

καὶ πολλὰ ἄλλα ὁμοια τοῦτοις ἐν σ. 316, 317 (δίδ), 319 (δίδ), 322, 333, 338, 340, 353, 354 (δίδ), 356 (δίδ), 358. Οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ περὶ οὗ ἐ λόγος προσομοίῃ ἡδύνατο μὲν ὁ ποιητῆς νὰ γράψῃ «ἄρτι χωριζόμεθα ὃν περ ἀναπαύσαι Κύριον εὐξώμεθα» κατὰ πλάγιον λόγον, ὡς ἔγραψεν ὁ ποιητῆς τοῦ τροπαρίου «Ἄρτι ἢ τοῦ βίου πονηρὰ λύεται πανήγυρις πᾶσα . . . ὃνπερ παραπέμποντες τάφῳ Κύριον εὐξώμεθα δοῦναι εἰς αἰῶνας τοῦτῃ τὴν ἀνάπαυσιν» (σ. 325), ἡδύνατο ὁμοίως ἐξ ἴσου ὀρθῶς κατὰ λόγον εὐθὺν νὰ γράψῃ, ὡς καὶ ἔγραψεν «ὃνπερ ἀναπαύσαι Κύριος εὐξώμεθα», ὡς ἐν τῇ ἐπομένῃ «Ποῖος χωρισμός, ὦ ἀδελφοί, . . . ἄρτι χωριζόμεθα ὃνπερ ἀναπαύσαι Κύριος εὐξώμεθα» καὶ ἐν ἄλλῃ «Ὅντως ματαιότης καὶ φθορὰ . . . οὐσπερ ἀναπαύσαι Κύριος εὐξώμεθα» (σ. 312), ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ ἡμεῖς λέγομεν μὲν «παρακαλῶ νὰ δώσῃς τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς τὸν Πέτρον», ἀλλὰ καὶ «παρακαλῶ δὸς τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς τὸν Πέτρον». Ὅρθως λοιπὸν εἶναι ἐκδεδομένον τὸ τροπάριον τοῦτο καὶ οὐδεμιᾶς χρήζει διορθώσεως.

Ἐκ τῶν εἰρημένων πιστεύομεν, ὅτι θὰ πεισθῇ ὁ φιλόπονος ἀρχιμανδρίτης, ὅτι νοσοῦσι μὲν ἐν πολλοῖς καὶ γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς καὶ γενικῶς εἰπεῖν γλωσσικῶς τὰ ἡμέτερα λειτουργικὰ βιβλία, ἀλλ' ἢ νοσηρὰ κατὰστασις αὐτῶν δὲν δύναται νὰ θεραπευθῇ ὑπὸ ἐνὸς ἢ δύο προσώπων, καὶ ἂν ἔτι ὑποτεθῇ, ὅτι τὰ πρόσωπα ταῦτα εἶναι εὖ τε καὶ καλῶς παρεσκευασμένα πρὸς τοιοῦτον ἔργον. Ἀπατεῖται συνεργεῖον ὅλον δοκίμων φιλολογούντων θεολόγων καὶ θεολογούντων φιλολόγων, οἵτινες ἐπὶ μακρὸν συνεργαζόμενοι καὶ ἐπὶ παλαιῶν καλῶν χειρογράφων τὴν μέθοδον τῆς κριτικῆς τῶν κειμένων ἡμεῖς ἄκρας περισκέψεως ἐφαρμόζοντες θὰ δυνηθῶσι νὰ παρουσιάσωσιν ἡμῖν τὰ λειτουργικὰ ἡμῶν βιβλία καθαρὰ μὲν τῶν ἐξ ἀμαθείας καὶ ἀπροσεξίας ἀντιγραφῶν καὶ ἀβελτερίας καὶ ἀπειροκαλίας ἐκδοτῶν ποικίλων αὐτῶν ἁμαρτημάτων, ἅξια δὲ τῶν καθ' οὓς ζῶμεν χρόνων καὶ τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν περιεχομένου. Οἱ δὲ φιλοτιμότεροι καὶ φιλοπονώτεροι τῶν νεοτέρων ἡμῶν θεολόγων καὶ φιλο-

λόγων καὶ τὴν ἐπιστήμην αὐτῶν θὰ ἐξυπηρετήσωσι καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν *Almam Matrem* τοῦ ἔθνους ἡμῶν, εὐπρόσδεκτον τὰ μάλα προσφορὰν θὰ προσφέρωσι καὶ ἑαυτοὺς θὰ τιμήσωσιν, ἐὰν ἀφέντες τὴν χαλεπὴν καὶ δύσβατον τῶν διορθώσεων ὁδὸν τὴν ραδίαν καὶ εὐβατον τῶν ἀντιγραφῶν καὶ ἐκδόσεων βαδίσωσιν, ἐπισκεπτόμενοι τὰς μεγάλας βιβλιοθήκας τοῦ Ἀγίου Ὁρους, τῆς Πάτμου, τοῦ Σινᾶ καὶ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἀντιγράφοντες καὶ ἐκδίδοντες ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς ἀνεκδότων κειμένων τῆς πλουσιωτάτης χριστιανικῆς φιλολογίας. Λόγοι πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐρμηνεῖαι τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ παντοῖα ἐκκλησιαστικὰ ποιήματα καὶ βίοι ἁγίων καὶ ποικίλης ἄλλης ὕλης διατριβαὶ καὶ ἔργα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις ταύταις κείμενα ἑκατοντάδας ὄλας τόμων θὰ καταλάθωσιν ἐκδιδόμενα. Φυσικὸν δὲ εἶναι, ὡς ἔγραφον πέρυσιν ἐν τῷ «Πολιτισμῷ» (Α' 366), ὅτι τὰ κείμενα ταῦτα ἡμεῖς οἱ νέοι Ἑλληνας ὅχι μόνον ὀφειλομεν ὡς προγονικὴν κληρονομίαν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ νὰ φυλάττωμεν καὶ περιέπωμεν, ἀλλὰ καὶ δυνάμεθα βέλτιον ἢ οἱ ξένοι καὶ νὰ μελετήσωμεν καὶ νὰ ἐκδώσωμεν, μέγα εἰς τοῦτο ἐπικουρήμα ἔχοντες τὴν νέαν ἡμῶν γλῶσσαν, οὐ μικρὰ συμβαλλομένην εἰς βαθυτέραν καὶ ἀκριβεστέραν μελέτην τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς μεσαιωνικῆς. Ἐκδίδοντες λοιπὸν οἱ νεαροὶ θεολόγοι τοιαῦτα κείμενα ἔστωσαν βέβαιοι, ὅτι καὶ εἰς τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην μεγάλην ὑπηρεσίαν προσφέρουσι καὶ εἰς τοὺς φιλολόγους πολύτιμον ὕλικὸν πρὸς ποικίλας μελέτας παρέχουσιν.

Ἑμμ. Παντελάκης, καθηγητής.

ΕΚΔΡΟΜΗ ΕΙΣ ΤΑ ΓΑΔΑΡΑ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΥΠΕΡΘΕΝ ΤΟΥ ΙΟΥΔΑΙΟΥ.

THE HISTORICAL GEOGRAPHY OF THE HOLY LAND BY GEORGE ADAM SMITH.
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΣΥΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΛΑΕΣΤΙΝΗΣ
ΥΠΟ ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ.

Τῇ 6 Μαΐου 1933 ἡμέρᾳ Παρασκευῇ ἡδυσκόνην εἰς τὰς θερμὰς πηγὰς τῶν Γαδάρων (El-Hamé). Ἀνωθεν ἡμῶν ἐπὶ ὑψηλοῦ βουνοῦ ἴσταται ἡ κωμόπολις Γάδαρα, ἣτις μνημονεύεται ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ¹ καὶ ὑπῆρξε σπουδαῖος παράγων τῆς Δεκαπόλεως. Αἱ ιδιότητες αὗται προκάλεσαν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐπισκέψεως. Παραλαβὼν τὸν ἐκεῖ ἐπὶ θεραπείᾳ λουόμενον ἱερέα Νάσερ ἐξ Ἀζλουν καὶ ἐνοικιάσας δύο ἵππους διέβημεν δυσκόλως τὸν ποταμὸν Γιαρμόν² ἔφιπποι καὶ μετὰ μίαν ὥραν διελθόντες σφόδρα ἀνάντη ὁδὸν εὐρέθημεν εἰς τὰ πρόθυρα τῶν Γαδάρων. Ἐκεῖ συνηντήσαμεν τάφους λελαξευμένους ἐν βράχῃ καὶ σαρκοφάγους μετὰ γλυπτῶν διακόσμων. Ὅταν εἰσῆλθόμεν εἰς τὸ χωρίον, πανταχοῦ ἦσαν διεσπαρμένα τὰ λείψανα παρελθόντος μεγαλείου, τεθραυσμέναι στήλαι, σαρκοφάγοι, ἐπιτύμβιοι πλάκες, ἐπιγραφαί, κιονόκρανα καὶ ἄλλα. Εἰς τὸ ὑπέρθυρον μιᾶς οἰκίας προβάλλει Ἑλληνικὴ ἐπιγραφὴ ἐν κεφαλαίοις «Γαῖου Ἀννίνου ». Δύο

1) Λουκ. η. ' 26. Μάρκ. ε. ' Ματθ. η. '

2) Δὲν ἀναφέρεται ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ. Ἐν τῷ Ταλμούδ καλεῖται Yarmoch, ὁ Πλίνιος καλεῖ αὐτὸν Hieromach.

θέατρα σώζονται· τὸ πρὸς Α. μόλις διακρίνεται ὑποστάν τε-
λείαν φθοράν, τὸ δὲ πρὸς Δ. κατὰ μέγα μέρος σώζεται
ἀκέραιον. Τὸ ἄστυ, τὸ ἀριστοκρατικὸν κέντρον τῶν Γαδά-
ρων, ἔξετείνεται πρὸς Δ τῶν θεάτρων ἐπὶ ὄροπεδίου ἐνὸς
μιλίου καὶ ἡμίσεος πλάτους. Διακρίνονται ἐνταῦθα πολλὰ λεί-
ψανα τῆς καταγωγῆς του. Τμήματα τοῦ μεγάλου ὑδραγω-
γείου τοῦ μετοχετεύοντος τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν σώζονται,
ὥς καὶ λείψανα ὄλων τῶν μεγάλων οἰκοδομῶν, ἅπερ ἐχρησι-
μοποιοῦν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν περίοδον, ὁδὸς
μετὰ περιστυλίου, ἀψίς, ἄγορά, ναὸς, θέατρον, λουτρῶν,
μαυσωλεῖον, λιθόστρωτον καὶ μετὰ τὴν χριστιανικὴν χρονο-
λογίαν Βασιλική, διότι κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα τὰ Γά-
δαρα ἦσαν Ἐπισκοπή.

Ἡ ὀνομασία Γάδαρα σήμερον ἐξηφανίσθη καὶ τὸ χω-
ρίον καλεῖται ὑπὸ τῶν Ἀράβων Οὔμ Κέϊς, ἥτοι μήτηρ τοῦ
Κέϊς, διαπρεποῦς καὶ ὀνομαστοῦ Ἀραβος ἐν τῇ ἀρχαιότητι.
Ἐκπλήσσει τὸ ὑψηλὸν τῆς τοποθεσίας ἐπὶ ἐκτεταμένου ὄρο-
πεδίου καὶ ἀντικρύζει εἰς μεγάλην ἀπόστασιν τὴν κορυφὴν
τοῦ Θαβωρίου Ὄρους. Τὸ ὑγιεινὸν τοῦ κλίματος ἀντικατο-
πτρίζεται ἐπὶ τῶν προσώπων τῶν κατοίκων καὶ τὸ στρα-
τηγικὸν τῆς θέσεως δικαιολογεῖ τὴν ἐνταῦθα ἐγκατάστασιν
ἀρχαίας ἐνδόξου πόλεως, ἔστω καὶ ἄνευ ὕδατος.

Ἡ διὰ τῶν μερῶν τούτων διάβασις τῶν στρατιῶν τοῦ
Μ. Ἀλεξάνδρου ἐπέθετε τὴν σφραγίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ πο-
λιτισμοῦ. Οἱ πρῶτοι ἀπόμαχοι τῶν στρατιῶν ἴδρουν ἀποι-
κίας κατὰ τὴν Β. καὶ Α. Συρίαν, αἱ δὲ νέαι δυναστεῖαι
τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου αἱ δημιουργηθεῖσαι ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ
Αἰγύπτῳ ὑπεστήριζον ταύτας καὶ ἐνεθάρρυνον τὴν ἔλευσιν
νέων μεταναστῶν, οἵτινες διωργανοῦντο εἰς δημοκρατικὰς
κοινότητας ἀνεξαρτήτους, ἀλλὰ συχνάκις ὑπέκυπτον εἰς τὰς
μεγάλας δυνάμεις τῆς Ἀνατολῆς ἢ εἰς ἐπιτοπίους τυράννους.

Αἱ Ἑλληνικαὶ παράλιοι ἀποικίαι ὑπῆρξαν εὐτυχεῖς καὶ
ἡδυνήθησαν ν' ἀπορροφήσωσι τὰ στοιχεῖα τῶν Φοινίκων

καὶ τῶν Φιλισταίων, ἀλλὰ καὶ αἱ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐγκατασταθεῖσαι κατὰ τὴν ὁροσειρὰν τὴν ὑπερθεῖν τοῦ Ἰορδάνου Ἑλληνικαὶ πόλεις ἀνέπτυξαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας σταθερῶς τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν. Αἱ ἀρχαιότεραι ἐγκαταστάσεις τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Παλαιστίνῃ ὑπῆρξαν ἡ Πέλλα καὶ τὸ Δῖον¹ Πιθανῶς ἰδρύθησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀρχαία ὁμοίως ὑπῆρξεν ἡ Φιλαδέλφεια ἐπὶ τῆς τοποθεσίας Ράββαθ - Ἀμμών, τὰ Γάδαρα καὶ ἡ Ἀβίλη, αἵτινες πᾶσαι τῷ 218 π. Χ. ἀνεδείχθησαν ὄχυρά φρούρια².

Τὰ Γάδαρα³ ἦσαν σπουδαία πόλις τῆς Περαιᾶς καὶ ἀνεδείχθησαν πρωτεύουσα χώρας, ἣτις ἐκαλεῖτο Γαδαρίτις. Ταχέως ὅμως αἱ πόλεις αὗται ὑπέστησαν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σημιτικῶν λαῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν Ναβαταίων, τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Ἀράβων.

Οἱ Ἑβραῖοι μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐξορίας αὐτῶν ἐπιστροφὴν διεσπάρησαν καὶ εἰς τὴν Α. Παλαιστίνην καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν συνεκρούοντο πρὸς τοὺς νέους Ἑλλήνας μετανάστας. Οὗτοι συνεννοοῦντο καὶ συνέζων μετὰ τῶν ἰθαγενῶν εἰδωλολατρικῶν στοιχείων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μετὰ τῶν Ἑβραίων, ὥς τοῦτο ἐξηγηλώθη κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Μακκαβαϊκοῦ ἡφαιστείου.

Ὁ Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος, ὅστις πρότερον κατέκτησε

1) Ἡ Μακεδονικὴ Πέλλα ἦτο ἡ γεννέτειρα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ὑπῆρξε Πέλλα καὶ ἐν τῇ Β. Συρίᾳ Ἡ Πέλλα τῆς Περαιᾶς κατ' ἀρχαίας παραδόσεις ἰδρύθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Δῖον ἦτο πόλις τῆς Μακεδονίας. Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀποδίδει τὸ Δῖον τῆς Συρίας εἰς αὐτὸν τὸν Ἀλέξανδρον.

2) Πολυβίου V. 71, XVI. 39. Ἰωσήπου Ἀρχ. III, 3.

3) Τὰ Γάδαρα δὲν μνημονεύονται ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ οὔτε ταυτίζονται μετὰ τινος τοποθεσίας τῆς Π. Διαθήκης. Κατὰ Στράβωνα ιστ. 75, Γαδαρίς. Τὸ ὄνομα Γάδαρα δὲν εἶναι Ἑλληνικόν. Ἄλλοτε ἐκαλεῖτο Σελεύκεια καὶ Ἀντιόχεια.

τοὺς Ἀμμωνίτας ὑπὸ Ἑλληνα ἀρχηγὸν τὸν Τιμόθεον¹, νικηφόρως προήλασε καὶ κατέλαβε τὴν Βόστραν² καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Γαλααδίτιδος χώρας.

Αἱ νικηφόροι ἐπιχειρήσεις τῶν Ἑβραίων ἀναφαίνονται πρὸς στιγμήν καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Ἰαννῇ (104—78 π.Χ.), ὅστις κατέλαβε τὰ Γάδαρα, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ἐν Ἀμάθῳ³. Εἰς δευτέραν ἐκστρατείαν, ἀφοῦ κατενίκησε τοὺς Μωαβίτας καὶ Γαλααδίτας, κατέστρεψε τὴν Ἀμαθὸν καὶ τοὺς Ἑλληνες ὑπερασπιστάς της, ἀλλ' ὕστερον κατετροπώθη καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ Ἀραβὸς φυλάρχου Obodas παρὰ τὸν ποταμὸν Γιαρμούκ διὰ στρατηγήματος πλήθους καμήλων παρασυρθεὶς εἰς βαθεῖαν φάραγγα. Εἶχεν δμως καταλάβῃ τὴν Πέλλαν, Δίον, Γέρισα, Γόλαν, Σιλεύκειαν καὶ Γάμαλα. Ἡ Πέλλα κατεστράφη, διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς δὲν ἠθέλησαν νὰ δεχθῶσι τὸν Ἰουδαϊσμόν. Αἱ λοιπαὶ πόλεις Ἰουδαΐζον καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπεχώρει πρὸ τοῦ Ἑβραϊσμοῦ.

Οὕτως ἔβαινεν ἡ κατάστασις μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Πομπηίου καὶ τῶν Ρωμαϊκῶν λεγεώνων τῷ 64 π. Χ. Τότε τερματίζεται ἡ κυριαρχία τῶν Ἑβραίων ἡγεμόνων καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἀπληυθερώθησαν. Ὁ Ἰώσηπος⁴ ἀναφέρει, ὅτι τὰ Γάδαρα, Ἴππος, Πέλλα καὶ Δίον ἀπληυθερώθησαν ὑπὸ τοῦ Πομπηίου, ἀλλὰ καὶ τὰ νομίσματα τῶν πόλεων Ἀβίλης, Κανάτας, Κανάθας καὶ Φιλαδελφείας χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 64—63 π. Χ. Ἡ ἐποχὴ τῶν Γεράσων εἶναι ἀβεβαία. Μόνον νομίσματά τινα τῆς Σκυθουπόλεως χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ Πομπηίου. Τὰ δὲ νομί-

1) Α. Μακ. V, 6—8.

2) Ἦτο τότε ἰσχυρὸν Ἑλληνικὸν κέντρον.

3) Ἡ Ἀμαθὸς ἢ Ἀμαθα τοποθετεῖται ὑπὸ τοῦ Ὀνομαστικοῦ 21 μῖλια νοτίως τῆς Πέλλης.

4) Ἀρχαιολ. IV, 4, Α. Πόλεμ. VII. 7.

σματα τῶν Γαδάρων καὶ τῆς Πέλλης δεικνύουσιν, ὅτι αἱ πόλεις αὗται ἀνέλαβον τὸ ὄνομα Πομπηϊάναϊ'.

Δὲν γνωρίζομεν ἐπακριβῶς τὸ ἐλεύθερον πολίτευμα, ὅπερ ἀπέκτησαν αἱ Ἑλληνικαὶ αὗται πόλεις ὑπὸ τὴν Ρώμην. Εἶχον κοινοτικὴν ἐλευθερίαν, τὰ συμβούλια των, ἴδια νομίσματα, τὸ δικαίωμα τοῦ ἀσύλου, τὸ τῆς περιουσίας, τὴν διοίκησιν τῶν πέριξ περιφερειῶν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς διοργανώσεως ἀναμεταξύ των εἰς εἰς συμμαχίας δι' ἐμπορικὸς καὶ ἀμυντικὸς σκοπούς. Ἀλλ' ὑπεράνω πάντων ὑπήγοντο εἰς τὴν Ἐπαρχίαν τῆς Συρίας, εἰς τοὺς ἐν Δαμασκῷ Ρωμαίους ἀνθυπάτους (Caesaris legati).

Ἡ ἐξάρτησις αὕτη ἐσήμαινεν, ὅτι τὰ πολιτικὰ αὐτῶν ζητήματα καὶ τὰ τῆς νομοθεσίας ὑπήγοντο εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ Ἐπαρχου, ἐφορυλογεῦντο δι' Αὐτοκρατορικοὺς σκοπούς, τὰ νομίσματα αὐτῶν ἔφερον τὴν εἰκόνα τοῦ Καίσαρος καὶ ἐστρατολογεῦντο². Δὲν εἶχον Ρωμαϊκὰς φρουράς, ἐκτὸς ἂν οἱ ἴδιοι ἐξήτουν τοῦτο καὶ τοιαύτη περίπτωσις ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου³. Ρωμαῖοι στρατηγοὶ ὁμῶς ἐχρησιμοποιοῦν ταύτας διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν λεγεώ-

1) De Saulcy, Numis. de la T. S. 293, 298, 299. Τὸ ἀρχαιότατον τῶν Γαδάρων φαίνεται, ὅτι ἀνάγεται εἰς τὸ 56 π. Χ. Ὁ Πομπηϊὸς ἀπέδωκε τὰ Γάδαρα εἰς τοὺς Ἕλληνας χαριζόμενος τῷ ἀπελευθέρῳ αὐτοῦ Δημητρίῳ τῷ Γαδαρεῖ καὶ διέταξε τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς πόλεως. Μία δὲ τῶν πέντε Συνόδων τῶν Ἑβραίων, τῶν συνελθουσῶν ὑπὸ Γαβινίου, συνῆλθεν εἰς τὰ Γάδαρα. Τὰ Γάδαρα ἐγένοντο «κραταιὰ μητρόπολις τῆς Περαιᾶς» καὶ οὕτω φέρεται ἐν πᾶσι τοῖς Αὐτοκρατορικοῖς νομίσμασιν ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι τοῦ Γορδιανοῦ ἐπὶ 250 ἔτη. Κατὰ τὸν Hug «ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Πομπηίου ἐν Συρίᾳ ἐκλείπει ἢ τῶν Ἰουδαίων κατὰ τῆς εἰς τὰ ἔνδον τῆς Παλαιστίνης εἰσελάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀντίστασις καὶ οὐ μόνον οἱ μοχλοὶ καὶ τὰ κλεῖθρα ἐθραύσθησαν, ἀλλὰ καὶ κατέστησαν οἱ Ἕλληνες τὸ πλέον εὐνοούμενον μέρος».

2) Ἰωσήπ. Πόλεμ. XVIII, 19.

3) Πόλεμ. VII, 3, 4.

νων των, ὡς ὁ Οὐεσπεσιανὸς παρεχέμασε μετὰ τῆς 5 καὶ 10 λεγεῶνος ἐν Σκυθουπόλει¹. Καθόλου τὰ συμφέροντα τῆς Ρώμης ἐν τῇ Ἀνατολῇ συνέπιπτον πρὸς τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ Ρώμη ἦτο πάντοτε σύμμαχος καὶ προστάτις τῶν Ἑλλήνων. Ἀκόμη καὶ ὅταν αἱ πόλεις ἐδαροῦντο, ὡς ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἐδωρήθησαν τῷ Ἡρώδῃ, κατ' ἀρχὴν οἱ κάτοικοι δὲν ἀνέστησαν καὶ ἐν τῷ Ἡρώδῃ εὗρον μεγάλην Ἑλληνικὴν συμπάθειαν. Τῷ Ἡρώδῃ ἐχαρίσθησαν τῷ 30 π. Χ. πρὸς Α. τοῦ Ἰορδάνου τὰ Γάδαρα καὶ Ἰππος, ἐντεῦθεν δὲ τοῦ Ἰορδάνου ἡ Γάζα, ἡ Ἀζωτος, ἡ Ἰόππη καὶ ὁ πύργος τοῦ Στράτωνος². Ἐκ τῶν πόλεων τούτων μόνον τὰ Γάδαρα εἶχον δυσκολίας μετὰ τοῦ Ἡρώδου³.

Αἱ τοπικαὶ συνθήκαι τῶν Ἑλληνικῶν τούτων πόλεων καὶ τὸ ἐχθρικὸν περιβάλλον ἐπέβαλον τὴν συγκρότησιν ὁμοσπονδίας διὰ λόγους ἀμύνης, ἐμπορίου καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος κατὰ τῶν ξένων φυλῶν. Ἀπὸν παράδειγμα τοιαύτης ὁμοσπονδίας εἶναι ἡ Δεκάπολις. Πότε καὶ πῶς ἐσχηματίσθη καὶ ποῖος ἦτο ὁ ὀργανικὸς αὐτῆς χάρις δὲν εἶναι γνωστόν. Αἱ περιστάσεις τῆς ἐποχῆς ἐπέ-

1) Πόλεμ. IX, 1. Ὁ Οὐεσπεσιανὸς ἐβίβησεν ἐναντίον τῶν Γαδάρων, αἵτινα ἦσαν λίαν ὀχυρὰ καὶ κατὰ τὸν Ἰώσηπον δὲν συνήντησεν ὀντίστασιν, διότι οἱ πλούσιοι Γαδαρηνοὶ διὰ τὴν σῶσιν τὴν περιουσίαν των ἔπεμψαν πρεσβείαν, ὅπως παραδώσωσι τὸ φρούριον εἰς τοὺς Ρωμαίους.

2) Ἰωσήφ. Ἀρχαιολ. VII, 3. Α' Πόλεμ. XX, 3.

3) Ἰωσήφ. Ἀρχαιολ. X, 2, 3. Ὁ Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς γραμματεὺς τοῦ Ἡρώδου καὶ εἰτα σύμβουλος τοῦ Ἀρχελαίου λέγει, ὅτι ὁ τοῦ Ἡρώδου στρατὸς συνέκειτο ἐκ πλειόνων ἢ μυρίων Ἑλλήνων καὶ ὅτι ἀποθανόντος τοῦ Ἡρώδου τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος συνέστη κατὰ τοῦ οἴκου τοῦ Ἡρώδου «καὶ τοῖς Ἑλλήσιν» ἦσαν δὲ οὗτοι πλείους μυρίων· γενομένης δὲ μάχης νικᾷ τὸ Ἑλληνικόν». Ὁ Ἡρώδης ἐπεξήτει τὴν εὐνοίαν μᾶλλον τῶν Ἑλλήνων τῆς Παλαιστίνης ἢ τῶν Ἰουδαίων (Ἰωσήφ. Ἀρχαιολ. ιθ' 7, 3).

βαλον τὸν σύνδεσμον τοῦτον. Ἀπὸ τοῦ 64 π. Χ. ὅτε ὁ Πομπήιος ἐδημιούργησε τὴν Ἐπαρχίαν τῆς Συρίας καὶ τοῦ 106 μ. Χ., ὅταν ὁ Τραϊανὸς κατέστησεν ἐπαισθητὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐξουσίαν, ἡ Ἀνατολικὴ Παλαιστίνη ἦτο ἐκτεθειμένη καὶ διετελεί ἐν ἀβεβαιότητι. Οἱ Ρωμοῖοι ἐπαφῆκαν τὴν κυβέρνησιν εἰς τοὺς ἐπιτοπίους ἀντιπροσώπους αὐτῶν, ὥς εἰς τὸν Ζηνόδορον, τὸν Ἡρώδην καὶ εἰς τοὺς Ναβαταίους ἡγεμόνας¹. Ἀλλ' Ἀραβικαὶ ὀρδαὶ ληστῶν ἐμάστιζον τὴν Α. Παλαιστίνην καὶ τῷ 40 μ. Χ. οἱ ἐν Χοράν ἀποικοὶ ἠναγκάζοντο νὰ ζῶσιν ἐν σπηλαίοις καὶ ὑπογείοις. Ἐν τῇ ἀνωμαλίᾳ ταύτῃ τῶν Σημιτικῶν δυνάμεων ἐδημιουργήθη ἡ ἱστορία τῆς Δεκαπόλεως. Ἐκ τούτου ἀσφαλῶς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ σύνδεσμος τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων παρουσιάσθη ἐναντίον τῶν διαφόρων Σημιτικῶν δυνάμεων πρὸς Α. καὶ πρὸς Δ. τοῦ Ἰορδάνου, ἐξ ὧν ἡ Ρώμη εἶχε μὲν ἀπαλλάξῃ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο εἰσέτι νὰ παράσχῃ πλήρη προστασίαν. Τὸ ὄνομα δὲ Δεκάπολις δὲν ἀπαντᾷται πρὸ τοῦ Πλινίου, Ἰωσήπου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Μάρκου². Ἐπειδὴ δὲ καὶ δύο τῶν πόλεων τοῦ συνδέσμου Γάδαρα καὶ Ἴππος ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου εἰς τὸν Ἡρώδην, φαίνεται πιθανόν, ὅτι ὁ σύνδεσμος κατεσκευάσθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρώδου, ὅτε αἱ πόλεις αὗται ἀνέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ γνώμη, ὅτι ὁ σύνδεσμος ὑφίστατο, ἀφ' οἷου αἱ πόλεις ἀπηλευθερώθησαν ὑπὸ τοῦ Πομπηίου, διότι ἀπὸ τότε ἦτο ἐπαισθητὴ ἡ ἀνάγκη τοῦ συνδέσμου, ὅπως ὑποστηρίζωσιν ἀλλήλους ἐναντίον τῶν Σημιτῶν.

Ἡ Δεκάπολις συνίστατο ἐκ δέκα πόλεων. Ἐάν τις ἐξε-

1) Ἰωσήφ. Ἀρχ. Χ. 1.

2) Μάρκ. ε. 20.

τάση τὰς κεντρικὰς ὁδοὺς, δι' ὧν συνεδέοντο, καὶ τὰς τοποθεσίας αὐτῶν, εὐθὺς θ' ἀναγνωρίσῃ τοὺς ἐμπορικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς σκοποὺς τῆς ὁμοσπονδίας.

Ἡ πεδιάς Ἰεζράελ ἤνοιγε τὴν ὁδὸν ἐκ τῆς θαλάσσης εἰς τὸν Ἰορδάνην. Πέραν τούτου ἤρχιζον αἱ δέκα πόλεις. Μόνον ἡ Σκυθούπολις, καίπερ μία ἐκ τῆς Δεκαπόλεως, ἔκειτο πρὸς Δ. τοῦ Ἰορδάνου, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο ἀπαραίτητον διὰ τὸ ἀποτελεῖν τὸν σύνδεσμον τῆς Δεκαπόλεως μετὰ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν λοιπῶν ἐπὶ τῆς παραλίας Ἑλληνικῶν πόλεων. Αἱ λοιπαὶ πόλεις κεῖνται ἐπὶ τῶν μεγάλων ὁδῶν, δι' ὧν διεξήγετο τὸ ἐμπόριον μεταξὺ Ἀραβίας καὶ Δαμασκοῦ. Πέλλα πρὸς Ν. Γάδαρα ἐν τῷ κέντρῳ καὶ Ἴππος βορείως κατὰ τὴν πρὸς Δαμασκὸν ὁδόν. Ἰσταντο ὑπεράνω τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰορδάνου. Δὲν ἀπεμακρύνετο ἡ μία τῆς ἄλλης πλεον τῶν 25 μιλίων, τὰ ὅρια τῆς μιᾶς ἤγγιζον τὰ τῆς ἄλλης καὶ οὕτως ὁμοῦ πᾶσαι ἐδέσποζον τοῦ ὄροπεδίου τοῦ πρὸς Α. τοῦ Ἰορδάνου. Κατὰ τὴν πρὸς Δαμασκὸν ὁδὸν εὐρίσκονται ἕτεραι τρεῖς πόλεις, τὸ Δίον, τὰ Γέρασα καὶ ἡ Φιλαδέλφεια. Ἡ ὁδὸς μετὰ τὰ Γάδαρα ἦγεν εἰς Ράφανα, ἀγνώστου ἔτι τοποθεσίας, ἣτις μετεῖχεν ἀρχικῶς τοῦ συνδέσμου, καὶ ἀφοῦ διήρχετο ἄλλας πόλεις ἔφθανεν εἰς Κανάθαν (Κάνωθα καὶ Κέναθα), ἣτις ἦτο ἡ ἀνατολικωτέρα πόλις τῆς Δεκαπόλεως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Χοράν. Ἐκεῖθεν ἔφθανεν εἰς Δαμασκόν, ἣτις ἦτο ἐπίτιμον μέλος τοῦ συνδέσμου. Οὕτως ἔχομεν Σκυθούπολιν, Πέλλαν, Δίον, Γέρασα, Φιλαδέλφειαν, Γάδαρα, Ράφανα, Κανάθαν, Ἴππον καὶ Δαμασκόν.

(Ἀκολουθεῖ)

† Ἀρχιεπίσκοπος Ἰορδάνου ΤΙΜΟΘΕΟΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΑ. *)

Διὰ τὰ τρία βιβλία ὁποῦ μοι ἔγραφεν ἡ ὑμετέρα πανιερότης ἄδεται ὄντα τὰ ἔδωσα εἰς τὸν βιβλιοδέτην καὶ τὰ ἔδωσε καλῶς καὶ ἰδοὺ τώρα ὁποῦ τὰ στέλλω μὲ τὸν αὐτὸν παπᾶ κὺρ Μελέτιον. Τὰ τετράδια τῆς μεταφυσικῆς ἀπὸ τότε ἀγαποῦσα μετὰ πάσης προθυμίας νὰ ἀντιγραφοῦν καὶ ἄνευ τινὸς βραδύτητος νὰ σταλθοῦν τῇ ὑμετέρᾳ φίλῃ μοι πανιερότητι, ὅμως οἱ γραφεῖς μὲ τὸ νὰ εἶχαν πολλὰ οἰκεία τε καὶ ξένα γραψήματα δὲν εἶχαν καιρὸν νὰ ἀντιγράψουν καὶ αὐτὰ μόνον ἀφ' οὗ τελειώσουν τὰ γραψήματα καὶ λάβουν εὐκαιρίαν θέλουν ἀντιγραφθῇ καὶ τὰ τετράδια τῆς ὑμετέρας πανιερότητος ἐπιμελέστερα καὶ θέλω τὰ στείλῃ αὐτῇ ἀσφαλῶς εὐρίσκοντας ἄνθρωπον καλὸν εἰς τὰ αὐτόθι ἐρχόμενον καὶ παρακαλῶ νὰ ἔχω συγγνώμην ὁποῦ δὲν ἔλαχεν εὐκολία εἰς τὸ νὰ ἀντιγραφθοῦν χωρὶς ἀναβολῆς καιροῦ καὶ νὰ τὰ στείλῃ καθὼς μοι ἐσημείωνεν εἰς τὸ γράμμα της μὲ τὸν ρηθέντα παπᾶ κὺρ Μελέτιον. Ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὰ δὲ ἔτη αὐτῆς εἴσαν θεόθεν πλεῖστα καὶ πανευδαίμονα.

αψκδ.' Ἀπριλίου

† Ὁ Βηθλεὲμ

Υ. Γ. Ἴδου ὁποῦ εὐρέθη καὶ καλλιγράφος καλὸς καὶ ἄρχισε νὰ γράψῃ τὰ τετράδια τῆς μεταφυσικῆς ἀπ' ἐκεῖ ὁποῦ σημειοὶ ἡ πανιερότης της μὲ ἐπιμέλειαν καὶ εὐθὺς ὁποῦ τελειωθοῦν τὰ στέλλω.

*) Ἴδε Τεύχος Ε' 1933, σελ. 301.

Γ.

Ἀνθίμου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων.

Ἐκ τοῦ ἀρχείου
τῆς μεγίστης Λαύρας.

† Ἀνθίμος ἐλέφ Θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας Πό-
λεως Ἱερουσαλήμ

Ὅσιώτατε ἐν ἱερομονάχοις τέκνον ἐν ἡμετέρῳ ἀγαπη-
τὸν τῆς ἡμῶν Μειριότητος κὺρ Κοσμά χάρις εἴη σου τῇ
· ὁσιότητι Διὰ τῆς παρουσίας ἡμετέρας πατριαρχικῆς
ἐπιστολῆς δηλοῦμέν σοι, ὅτι ἀπὸ γράμματος ὁποῦ ἐστάλη
ἀπὸ τινος πρὸς ἡμᾶς ἐμάθομεν ὡς ἡ ἀγιωσύνη σου περιερ-
χομένη εἰς τὸ ταξίδιον διὰ τὸν πανάγιον Τάφον ὑπάγεις
εἰς χωρία καὶ ζητῶν ἐφημερίδας καὶ ἐνορίας εἰς αὐτὰ σκαν-
δαλίζεις τοὺς τε χριστιανοὺς καὶ ἱερεῖς, τὸ ὁποῖον εἶναι
πάντῃ ἀνοίκειον τοῖς τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν Μοναστηρίου ἀνθρώ-
ποις. Ὅθεν γράφοντες συμβουλεύομέν σε πατρικῶς, ὅπως,
εἰ μὲν αὐτὰ ὁποῦ ἐμάθομεν περὶ τῆς ἀγιωσύνης σου εἶναι
ἀληθῆ, παύσης τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀπρεπῶν ζη-
τημάτων, ὥσάν ὁποῦ ὄχι μόνον προξενούσι σκάνδαλον εἰς
τοὺς χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ μῶμον καὶ κατηγορίαν εἰς τοὺς
ἔξω περιερχομένους Ἀγιοταφίτας καὶ μόνῃ τῷ ὁσιωτάτῳ
ἀγίῳ Πρωτοσυγγέλλῳ ἡμῶν καὶ γέροντί σου κὺρ Κοσμά
πεῖθῃσαι, μηδὲν παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ πράττων ἢ κινού-
μενος, ἡξεύρωντας καλῶς, ὡς ἀνίσως καὶ δευτέραν φορὰν
μάθομεν τὰ αὐτά, θέλομεν βιασθῆναι νὰ κάμωμεν ἐκεῖνο ὁποῦ
δὲν θέλομεν πρὸς παιδείαν καὶ διόρθωσίν σου. Καὶ το-
σαῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη συνετί-
ζουσα καὶ ὁδηγοῦσά σε εἰς τὸ κρεῖττον.

αψ'β.' (1792) Σεπτεμβρίου ιζ'

† Ὁ Ἱεροσολύμων [Ἀνθίμος]

Δ.'

Ἀθανασίου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων.

Ἐκ τοῦ ἀρχείου
τῆς μεγίστης Λαύρας.

1

† Ἀθανάσιος ἐλέφ Θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλήμ κλπ.

Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε Τραϊανουπόλεως ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν Μειριότητος κύρ Ἀνθίμε τὴν θεοφιλίαν της ἐκ ψυχῆς ἀσπαζόμενοι προσαγορευόμεν ἀδελφικῶς. Περιχαρῶς ἐλάβομεν τὸ ἀπὸ κγ. Ἰουλίου ἀδελφικὸν γράμμα της καὶ ἥσθημεν ἐπὶ τῇ δηλώσει τῆς ἀγαθῆς ὑγείας σας· ἐλήφθη καὶ πόλιτζα τῶν γροσίων 3.063 καὶ αἰξεταιρίσθη(;) καὶ ἐν καιρῷ φροντιοῦμεν τὴν σύναξιν· εἶναι ὁμῶς ἀπορίας ἄξιον, ἀδελφὲ περιπόθητε, ὅστερον ἰὰπὸ τόσον καιρὸν νὰ μὴ γίνῃ σῶα ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐκ Θάσου συναχθέντων, καθὼς καὶ τῶν ἐν Γλυμουριτζίνῃ ὀλίγων ρέστων, καὶ τὸ βάρος αὐτὸ τῆς φροντίδος ἀνάγεται εἰς τὴν θεοφιλίαν της. Ὅθεν ὡς ἀρχιερεὺς καὶ κυριαρχικὸς ἀντιπρόσωπος ἃς παραβιάση τοὺς προκρίτους νὰ ἀποστείλωσι σῶα τὰ συναχθέντα διὰ νὰ μὴ λαμβάνῃ μέμψιν ἀμελείας καὶ ἡ θεοφιλία της. Ἐπὶ τούτοις ἀξιοῦμεν αὐτὴν χωρὶς ἄλλο ἐξετάσασα νὰ μᾶς πληροφορήσῃ πόσα ἐδόθησαν ἐκ τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς ἐξαρχικῇ φιλοδωρίᾳ εἰς τὸν ἑξαρχον ἀρχιμανδρίτην Ἀγάπιον, τὰ ὅποια σημειώσασα τῷ καταστίχῳ νὰ βεβαιώσῃ μὲ τὴν ὑπογραφήν της καὶ μὲ τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐπιτρόπων τζορμπατζήδων, καὶ τὸ κατὰστίχον μὲ πρῶτον νὰ ἀποστείλῃ πρὸς ἡμᾶς. Περιμένομεν τὰς ἀποκρίσεις της καὶ περὶ τούτων καὶ περὶ τῶν ἐναπομεινάντων ἐκ τῆς συνάξεως. Περὶ δὲ τοῦ ἁγίου Μαργωνείας τὴν εἰδοποιοῦμεν ὅτι ἐπειδὴ εἰσέτι δὲν ἐτελείωσεν

ἡ ἐξαρχικὴ τοῦ ὑπόθεσις νὰ διατρίψῃ ἐκεῖ καὶ τὸν τρέχοντα χρόνον καὶ ἴσως ἐπιστρέψῃ μετὰ τὸ ἐλευσόμενον Πάσχα. Ταῦτα πρὸς ἀπάντησιν ἀδελφικῶς· τὰ δὲ ἔτι αὐτῆς εἰεν θεόθεν ὅτι πλείστα καὶ σωτηριωδέστατα.

αωλβ. 'Ιουλίου κστ.'

† 'Ο 'Ιεροσολύμων 'Αθανάσιος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

2

'Η Μειριότης ἡμῶν διὰ τῆς παρούσης Πατριαρχικῆς αὐτῆς ἀποδείξεως δηλοποιεῖ, ὅτι ἐλάβομεν παρὰ τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου Μαρωνεῖας περισπινυδάστου αὐτῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ κυρ Δανιήλ ἐν γκερδάνι μαλαγματένιον, ἐν χρυσοῦν περιδέραιον καὶ κατεγράψαμεν ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τοῦ Παναγίου Τάφου τὰ ἐφεξῆς ὀνόματα, Παράσχου καὶ Ξανθῆς, ἵνα μνημονεύωνται διηνεκῶς εἰς 'Ιερουσαλήμ. Εἰς ἔνδειξιν δὲ ἐδόθη τῇ αὐτοῦ Πανιερότητι καὶ ἡ παρῶσα Πατριαρχικὴ ἡμῶν ἀπόδειξις.

αωλα. 'Οκτωβρίου κ.'

† 'Ο 'Ιεροσολύμων 'Αθανάσιος βεβαιοῖ.

(Ἀκολουθεῖ.)

† 'Ο πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΦΩΣ. *)

Β.΄

Περιγραφή της συγχρόνου τελετής τοῦ ἁγίου φωτός.

Ἀπὸ τῆς πρωΐας τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Σαββάτου ἐντὸς μὲν τοῦ πανσέπτου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ὥς καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἁγίῳ Τάφῳ σβέννυνται πᾶσαι αἱ λυχνίαι Ὁρθόδοξων, Λατίνων, Ἀρμενίων καὶ Κοπτῶν ὑπὸ τῶν ἐν τῷ Ναῷ διαρκῶς ἐνδιατωμένων διακονητῶν ἐκάστου τῶν δογμάτων τούτων, ἐκτὸς δὲ τοῦ Ναοῦ ἅπαντες οἱ ἐν τῇ ἁγίᾳ Πόλει ἐνδημοῦντες προσκυνηταὶ ὅλων τῶν χριστιανικῶν φυλῶν πλὴν τῶν Λατίνων καὶ οἱ θεαταὶ συρρέοντες ἐν συνωστισμῷ πληροῦσι τὸν χῶρον τῆς ἁγίας Αὐλῆς τοῦ Ναοῦ, ἀναμένοντες τὸ ἄνοιγμα τῆς κεκλεισμένης πύλης αὐτοῦ, ὅπως εἰσέλθωσιν εἰς αὐτόν.

Περὶ ὥραν δὲ 8.30'—9.30' π.μ., ὅτε ἐν τῷ Μοναστηριακῷ ναῷ τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης τελεῖται ὁ ἐσπερινὸς μετὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Σαββάτου, χοροστατοῦντος τοῦ Πατριάρχου καὶ παρισταμένων τῶν Ἀρχιερέων καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Ἀδελφότητος, ἀνοίγεται ὑπὸ τῶν μουσουλμάνων θυρωρῶν ἡ πύλη τοῦ Πανιέρου Ναοῦ, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Δραγουμάνων ἡμετέρου τε καὶ Ἀρμενίου καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν τῆς ἁγίας πόλεως.

*) Ἰδε Τεῦχος Ε.΄ 1933, σελ. 280.

Καὶ ἐν πρώτοις εἰσέρχεται ἡ διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως τεταγμένη στρατιωτικὴ δύναμις, ἣτις τοποθετεῖται ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν Δραγουμάνων καὶ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῆς πέριξ τοῦ Ἱεροῦ Κουβουκλίου καὶ εἰς τὰ κεντρικώτερα τοῦ Ναοῦ μέρη σχηματίζουσα οὕτω διόδους διὰ τὰ πλήθη. Μετὰ τὴν τοιαύτην τῶν στρατιωτῶν τοποθέτησιν ἀφίεται ἐλευθέρᾳ ἡ εἴσοδος εἰς τὰ πλήθη, ἅτινα ὥς χεῖμαρρος ἀκατάσχετος εἰσρέουσιν εἰς τὸν Ναὸν καὶ τοποθετοῦνται εἰς τὰ ἐξιδιασμένα ἐνὶ ἐκάστῳ δόγματι μέρη. Προϊούσης δὲ τῆς ὥρας, τὰ πλήθη ἀδξάνονται καὶ συμπυκνοῦνται ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πᾶσα μεταξὺ αὐτῶν διάβασις καθίσταται οὐ μόνον δύσκολος, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος. Ἄπαντα δὲ τὰ μέρη τοῦ εὐρυχωροτάτου Ναοῦ ἄνω καὶ κάτω, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς πληροῦνται ἐλαβῶν προσκυνητῶν ἢ περιέργων θεατῶν, ἐνῶ συγχρόνως ἕτερα πλήθη διὰ τοῦ ἡμετέρου Μοναστηρίου ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν δωματίων θυρῶν εισδύοντα καταλαμβάνουσι τὰς στοὰς καὶ τὰ περίπτερα τῶν δύο θύλων· καὶ αὐτὸς ὁ τῆς ἀγίας Αὐλῆς χώρος καὶ τὰ δώματα τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Πατριάρχου Ἀβραάμ, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Ἰακώβου καὶ εἴ τις ἕτερος ἐγγὺς πρόσφορος πρὸς θεὸν χώρος καταλαμβάνεται. Μεταξὺ τοῦ ἐν τῷ Ναῳ πλήθους διακρίνονται οἱ ἐκ Παλαιστίνης καὶ Συρίας Ὀρθόδοξοι διὰ τοὺς ἐξιδιασμένους στίχους, οὓς μεγαλοφώνως τὰς χεῖρας κροτοῦντες ἀπαγγέλλουσι ρυθμικῶς εἰς τὴν ἐγγώριον γλῶσσαν περιεχομένου τοιούτου: Ὁ Θεὸς νὰ πολυχρονῇ τὸν Πατριάρχην, ὁ Θεὸς νὰ στερεώνῃ τὸ Δεσποῦμ (= Μοναστήριον τῶν Ρωμαίων), μία μόνη ὑπάρχει ὁρθὴ πίστις, ἡ τῶν Ὀρθοδόξων.

Περὶ ὥραν 11 π.μ. ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν γίνεται ἐπιθεώρησις τοῦ ἱεροῦ Κουβουκλίου τοῦ ἀγίου Τάφου ὑπὸ τῶν ρηθέντων Δραγουμάνων. Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν ὁ ἡμέτερός Δραγουμάνος κλείει τὴν θύραν τοῦ Κου-

βουκλίου, εἶτα λαμβάνων παρὰ τοῦ ἡμετέρου Μοναχοῦ φύλακος τοῦ ἁγίου Τάφου ταινίαν λευκὴν στρέφει αὐτὴν δις περίξ τῶν εἰς τὸ ἄνω μέρος τῶν δύο πτυχῶν τῆς θύρας αὐτοῦ ὑπαρχόντων ἡλων καὶ τὴν μὲν ἀριστερὰν ἄκραν τῆς ταινίας διαπεράσας διὰ τοῦ δεξιοῦ ρόπτρου τῆς θύρας παραδίδει τῷ ἐκεῖ ἱσταμένῳ ἡμετέρῳ Ἀρχιμανδρίτῃ, τὴν δὲ δεξιὰν τοιαύτην διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ρόπτρου τῷ Ἀρμενίῳ Ἀρχιμανδρίτῃ. Ἐπὶ τοῦ κέντρου τοῦ σχηματιζομένου σταυροειδοῦς σχήματος τῆς ταινίας ὁ Δραγουμᾶνος ἐπιτίθησι μαλακὸν κηρόν, τὸν ὁποῖον παραλαμβάνει παρὰ τοῦ ἰδίου Μοναχοῦ προσέχων, ἵνα προσαρμόσῃ αὐτὸν ἐφ' ἑκατέρων τῶν πτυχῶν τῆς θύρας τοῦ Ἱεροῦ Κουβουκλίου· προσκαλεῖ εἶτα τὸν ἐκεῖ παριστάμενον μουσουλμᾶνον θυρωρὸν τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ὅστις κατ' ἀρχαῖον ἔθιμον σφραγίζει τετράκις ἐπὶ τοῦ κηροῦ καὶ τῆς ταινίας διὰ τῆς σφραγίδος αὐτοῦ, εἰς ἀνάμνησιν τῆς σφραγίσεως ὑπὸ τῆς κουσιωδίας κατὰ τὸ Εὐαγγελικὸν ρητόν. «Οἱ δὲ πορευθέντες ἡσφαλίσαντο τὸν Τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουσιωδίας» (Ματθ. κζ' 66). Ἦδη ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ Ναοῦ εἰσὶ κατειλημμένα, καθὼς καὶ τὰ ἀπέναντι τοῦ Ἱεροῦ Κουβουκλίου τοῦ ἁγίου Τάφου θεωρεῖα, τὰ μὲν πρὸς τὰ δεξιὰ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων, τὰ δὲ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας καὶ ἄλλων ἐπισημοτήτων.

Κατὰ τὴν 12 τῆς ἡμέρας ὁ Πατριάρχης ἡ ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ ὁ ἀντιπροσωπεύων αὐτόν Ἐπίτροπος, πενθίμως κρουομένου τοῦ μεγάλου κώδωνος τοῦ Ναοῦ, καταβαίνει ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου μεθ' ὄλου τοῦ κλήρου διὰ τῆς κλίμακος τοῦ ἁγίου Ἰακώβου εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως καὶ εἰσέρχιντα. πάντες διὰ τῆς νοτίου πύλης τοῦ Καθολικοῦ εἰς τὸ ἅγιον βῆμα. Μετὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἔρχονται πρὸς ἔξτον ἡμέτερον Πατριάρχην καὶ ἀσπάζονται τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ἐκ μὲν τῶν Ἀρμενίων τέσ-

σαρες κληρικοί, ἀνὰ δύο δὲ ἐκ τῶν Κοπιῶν καὶ Συριάνων, λαμβάνοντες, ὡς λέγομεν, καιρόν, ἵνα μετάσχωσι τῆς τελετῆς. Ἡ ἐθιμοτυπία αὕτη βασιζέται ἐπὶ ρητῶν διατάξεων τῶν παρ' ἡμῖν Σουλτανικῶν ὁρισμῶν, εἰς ἔνδειξιν τῶν πρωτείων ἡμῶν ἐν τῷ Πανιέρῳ Ναῷ κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Ὁμάρ Χαττάπ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ χορηγηθέντα προνόμια τῷ Γένει τῶν Ὁρθοδόξων Ρωμαίων. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν προρρηθέντων Ἀρμενίων καὶ λοιπῶν ἐτεροδόξων κληρικῶν λαμβάνουσι καιρὸν οἱ μέλλοντες νὰ μετάσχωσι τῆς λιτανείας ἡμέτεροι ἱερεῖς καὶ διάκονοι καὶ ἐνδύονται πάντες λευκὰς στολάς, συγχρόνως δὲ ἐνδύεται καὶ ὁ Πατριάρχης ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ ἅπασαν τὴν ἀρχιερατικὴν αὐτοῦ στολήν. Ταῦτοχρόνως ἡ λυχνία, ἥς γίνεται χρῆσις ἐν τῇ ἱερᾷ τελετῇ, μεταφέρεται ἐν παρατάξει ἀπὸ τοῦ κελλίου, ἐν ᾧ φυλάσσεται παρὰ τὴν ἀγίαν Ἀποκαθήλωσιν, ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Σκευοφύλακος τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ἡγουμένου τοῦ Δραγουμάνου καὶ ἐνὸς Ἀρχιερέως, εἰς τὸ ἅγιον Κουβούκλιον διὰ τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ, ἥτοι διὰ τοῦ μεταξὺ τῆς ἀγίας Ἀποκαθήλωσεως καὶ τοῦ ἁγίου Κουβουκλίου τόπου. Ἄμα τῇ ἐλεύσει αὐτῶν ὁ Δραγουμᾶνος ἀποσφραγίζει τὴν θύραν τοῦ Κουβουκλίου καὶ εἰσέρχεται ἐντὸς μόνος ὁ ἡμέτερος Σκευοφύλαξ ὁ φέρων τὴν ἱερὰν λυχνίαν, ἣν τοποθετεῖ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Τάφου. Εὐθύς δὲ ὡς ἐξέλθῃ οὗτος, κλείεται καὶ πάλιν ἡ θύρα τοῦ Κουβουκλίου, προσδεδεμένης ἐπὶ τῶν δύο αὐτῆς ῥόπτρων τῆς ταινίας, ἥς τὰ ἄκρα παραλαμβάνουσι τότε οἱ ἐκεῖ παριστάμενοι δύο Ἀρχιερεῖς, ἡμέτερος καὶ Ἀρμένιος, ἀντικαθιστῶντες τοὺς προειρημένους Ἀρχιμανδρίτας. Πρὸ τούτων δὲ πάντων ἡ στρατιωτικὴ ἀρχὴ καταλαμβάνει θέσιν παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἁγίου Κουβουκλίου πρὸς τὸ βόρειον μέρος. Ἡ δὲ ἀστυνομία σχηματίζει ζώνην καὶ ἀνοίγει διόδον ἀπὸ τοῦ ἁγίου Βήματος τοῦ Καθολικοῦ ἄχρι τοῦ ἱεροῦ Κουβουκλίου καὶ περίξ αὐτοῦ διὰ τὴν τελεσθησομένην λι-

τανείαν. Εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν διανοι-
γένητα χῶρον ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τῆς τάξεως ἀξιοματικῶν, τῶν
τεταγμένων κληρικῶν καὶ τῶν ἀξιοματούχων τῶν Πατριαρ-
χείων. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Κοπιτῶν καὶ τῶν Συριάνων,
οἱ ὀρισθέντες, ἵνα παραλάβωσι τὸ ἅγιον φῶς παρὰ τοῦ
Πατριάρχου, μένουσιν ἔξω τῆς σχηματιζομένης ζώνης.

Τῇ 12.30' ἄρχεται ἡ λιτανεία ἐκ τοῦ ἁγίου Βήματος
τοῦ Καθολικοῦ ὡς ἀκολούθως : Προηγούνται τὰ ἐκκλη-
σιαστικὰ λάβαρα (κοινῶς μπαϊράκια) φερόμενα κατὰ παλαιὰν
συνήθειαν ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν ἀρχαίων Ὁρθοδόξων οἰκογε-
νειῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἔπονται δὲ οἱ χοροὶ τῶν ψαλτῶν, οἱ
ἱερεῖς ἐνδεδυμένοι καὶ τέσσαρες διάκονοι, ὧν οἱ δύο κρατοῦ-
σιν ἀνὰ ἓνα πυρσὸν ἀργυροῦν, οἱ δὲ ἕτεροι δύο διάκονοι
ἀνὰ μίαν δεσμίδα ἐκ 33 κηρίων, τελευταῖος δὲ πάντων
ἔρχεται ὁ Πατριάρχης κρατῶν τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον.
Τοῦ Πατριάρχου δ' ἀπὸ τῆς ὥραιας Πύλης τοῦ Καθο-
λικοῦ τὴν ἁγίαν εἰσοδὸν εὐλογήσαντος, ἐκκινεῖ ἡ παρά-
ταξις κατευθυνομένη πρὸς τὸ Κουβούκλιον τοῦ Παναγίου
Τάφου, ὅτε αἰφνης ἐν τῇ μέσῳ τοῦ γενικοῦ θορύβου ἐν τῷ
Ναῷ καὶ τῆς παμμιγοῦς βοῆς ἀκούεται ἡ γλυκεία καὶ πολυ-
πόθητος μελωδία τῶν ἡμετέρων ψαλτῶν, ψαλλόντων τὸ γνω-
στὸν τροπάριον, «Τὴν Ἀνάστασίν Σου, Χριστὲ Σωτήρ, ἄγ-
γελοι ὕμνοῦσιν ἐν οὐρανοῖς καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ γῆς καταξίω-
σον ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ Σὲ δοξάζειν»· ὁ ἱερὸς κλῆρος λιτα-
νεύει τρίς πέριξ τοῦ ἁγίου Κουβουκλίου, τῶν χορῶν ἐν τῇ
τρίτῃ στροφῇ ψαλλόντων τὸ «Φῶς ἱλαρὸν» μελωδικῶς. Τῆς
τρίτης στροφῆς συμπληρουμένης, ὁ μὲν κλῆρος μετὰ τῶν λα-
βάρων ἐπιστρέφει εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα καὶ ἐκδύεται τὰς ἱερα-
τικὰς στολὰς, ὁ δὲ Πατριάρχης παραλαμβάνων τὸν ὑπὸ τῶν
Ἀρμενίων τεταγμένον κληρικόν, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἅγιον Κου-
βούκλιον, καὶ μετ' αὐτοῦ βαίνων ἔρχεται ἐνώπιον τοῦ ἁγίου
Κουβουκλίου. Στὰς δὲ ἀπέναντι τῆς θύρας αὐτοῦ ἐκδύεται τὴν
μίτραν, τὰ ἐγκόλπια, τὸ μέγα ὠμοφόριον, τὸν ἀρχιερατικὸν

σάκκον καὶ τὸ ἐπιγονάτιον βοηθούμενος ὑπὸ τῶν διακόνων, οἷτινες εἶτα περιδένουσιν ἐπὶ τῶν ἐπιμανίκων, ἅτινα φέρει ὁ Πατριάρχης λευκὰ μανδήλια Τότε ὁ ἡμέτερος Δραγουμᾶνος ἀφαιρεῖ τὴν ταινίαν καὶ ἀνοίγει τὴν θύραν τοῦ ἁγίου Κουβούκλιου. Ὁ δὲ Πατριάρχης παραλαβὼν παρὰ τῶν διακόνων τοὺς δύο πυρσοὺς καὶ τρεῖς δεσμίδας κηρίων εἰσέρχεται εἰς τὸ Κουβούκλιον, ἀκολουθούμενος ὑπὸ μόνου τοῦ Ἀρμενίου κληρικοῦ φέροντος καὶ τούτου μόνον τὴν ἐσωτερικὴν ἱερατικὴν στολὴν καὶ κρατοῦντος δύο μεταλλίνους πυρσοὺς ¹. Ἡ θύρα αὐθις τοῦ ἁγίου Κουβούκλιου κλείεται καὶ ὁ μὲν Πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸν Τάφον αὐτόν, ὁ δὲ Ἀρμένιος μένει ἐν τῇ προθαλάμῳ αὐτοῦ. Ὁ Πατριάρχης κλίνας τὰ γόνατα μετὰ φόβου καὶ κατανύξεως ἀναγινώσκει τὴν ἀκόλουθον εὐχὴν:

«Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἡ ἀρχίφωτος σοφία τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς. Ὁ φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὁ εἰπὼν γενηθῆτω φῶς καὶ ἐγένετο φῶς, Κύριε, ὁ τοῦ φωτὸς χορηγός, ὁ ἐξαγαγὼν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς πλάνης καὶ εἰσαγαγὼν εἰς τὸ θαυμαστόν φῶς τῆς σῆς ἐπιγνώσεως, ὁ τὴν γῆν μὲν πᾶσαν διὰ τῆς ἐν αὐτῇ ἐνσάρχου παρουσίας σου, τὰ καταχθόνια δὲ διὰ τῆς εἰς ᾗδην καταβάσεώς σου φωτὸς πληρώσας καὶ χαρᾶς, μετὰ δὲ ταῦτα διὰ τῶν ἁγίων σου ἰποσιτόλων φῶς καταγγείλας πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. Εὐχαριστοῦμέν σοι, ὅτι διὰ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως μετήγαγες ἡμᾶς ἀπὸ σκότους εἰς φῶς καὶ γεγόναμεν υἱοὶ φωτὸς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, θεασάμενοι τὴν δόξαν σου πλήρη οὖσαν χάριτος καὶ ἀληθείας· ἀλλ’

1) Οἱ Ἀρμένιοι ἀπέκτησαν τὸ δικαίωμα τοῦτο πρὸ πολλῶν αἰώνων, πιθανῶς ἀπὸ τοῦ ΙΔ. αἰῶνος, ἵνα δηλὸν ὅτι κατὰ τὴν ἱερὰν τελετὴν τοῦ ἁγίου φωτὸς εἰς τὸ ἅγιον Κουβούκλιον μετὰ τοῦ Ὁρθόδοξου Πατριάρχου εἰσέρχεται καὶ εἰς Ἀρμένιος κληρικὸς πρὸς παραλαβὴν ἐκεῖθεν τοῦ ἁγίου φωτὸς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Πατριάρχου.

ὦ φωτοπάροχε Κύριε· ὁ τὸ μέγα φῶς ὢν, ὁ εἰπών, ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει. Δέσποτα Κύριε, τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· τὸ μόνον φῶς τοῦ κόσμου καὶ φῶς τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, οὗ ἀπὸ τῆς δόξης ἐπληρώθη τὰ σύμπαντα, ὅτι φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθας διὰ τῆς ἐνσάρχου σου οἰκονομίας, εἰ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἠγάπησαν μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· σὺ Κύριε φωτοδότα, ἐλάκουσον ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἀναξίων δούλων σου τῶν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ παρισταμένων τῷ παναγίῳ σου καὶ φωτοφόρῳ τούτῳ τάφῳ καὶ πρόσδεξαι ἡμᾶς τιμῶντας τὰ ἄχραντα πάθη σου, τὴν παναγίαν σου σταύρωσιν, τὸν ἐκούσιον θάνατον καὶ τὴν ἐν τῷ πανσεβάσῳ τούτῳ μνήματι τοῦ τεθεωμένου σου σώματος κατάρθωσιν καὶ ταφήν καὶ τριήμερον ἐξανάστασιν, ἣν χορμονικῶς ἤδη ἀρξάμενοι ἐορτάζουσιν μνεῖαν ποιοῦμεθα καὶ τῆς ἐν ᾧδου καθόδου σου, δι' ἧς τὰς ἐκεῖσε τῶν δικαίων κατεχόμενας ψυχὰς δεσποτικῶς ἠλευθέρωσας τῇ ἀστραπῇ τῆς σῆς θεότητος φωτὸς πληρώσας τὰ καταχθόνια. Ὅθεν δὴ ἀγαλλομένη καρδίᾳ καὶ χαρᾷ πνευματικῇ κατὰ τοῦτο τὸ ὑπερευλογημένον Σάββατον τὰ ἐν γῇ καὶ ὑπὲρ γῆν θεοπρεπῶς τελεσθέντα σοι σωτηριωδέστατα μυστήριά σου ἐορτάζοντες καὶ σὲ τὸ ὄντως ἱλαρὸν καὶ ἐφετὸν φῶς ἐν τοῖς καταχθονίοις θεϊκῶς ἐπιλάμψαν, ἐκ τάφου δὲ θεοπρεπῶς ἀναλάμψαν ἀναμνησκόμενοι, φωτοφάνειαν ποιοῦμεθα σοῦ τὴν πρὸς ἡμᾶς συμπαθῶς γενομένην θεοφάνειαν εἰκονίζοντες· ἐπειδὴ γὰρ ταύτῃ τῇ σωτηρίῳ καὶ φωταυγεῖ νυκτὶ πάντα πεπλήρωται φωτὸς οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια διὰ τὸ ὑπερφυῆς μυστήριον τῆς ἐν ᾧδου καθόδου σου καὶ τῆς ἐκ Τάφου σου τριήμερου ἀναστάσεως. Διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ ἐπὶ τοῦτον τὸν φωτοφόρον σου Τάφον ἐνδεδεχῶς καὶ ἀειφώτως ἐκκαιομένου φωτὸς εὐλαβῶς λαμβάνοντες διαδιδόαμεν τοῖς πιστεύουσιν εἰς σὲ τὸ ἀληθινὸν φῶς καὶ παρακαλοῦμεν καὶ δεόμεθά σου, Παναγίε Δέσποτα, ὅπως ἀναδείξῃς αὐτὸ ἀγιασμοῦ δῶ-

ρον καὶ πάσης θεϊκῆς σου χάριτος πεπληρωμένον διὰ τῆς χάριτος τοῦ Παναγίου καὶ φωτοφόρου Τάφου σου καὶ τοὺς ἀπτομένους εὐλαβῶς αὐτοῦ εὐλογήσης καὶ ἀγιάσης, τοῦ σκότους τῶν παθῶν ἐλευθερῶν καὶ τῶν φωτεινοτάτων σου σκηνῶν καταξιώσης, ὅπου φῶς τὸ ἀνέσπερον τῆς σῆς θεότητος λάμπει χάρισαι αὐτοῖς, Κύριε, ὑγίειαν καὶ εὐζωΐαν καὶ τοὺς οἴκους αὐτῶν παντὸς ἀγαθοῦ πλήρωσον.

Ναί, Δέσποτα φωτοπάροχε, ἐπάκουσόν μου τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ καὶ δὸς ἡμῖν τε καὶ αὐτοῖς περιπατεῖν ἐν τῷ φωτί σου καὶ ἐν αὐτῷ μένειν, ἕως τὸ φῶς τῆς προσκαίρου ζωῆς ἔχομεν. Δὸς ἡμῖν, Κύριε, ἵνα τὸ φῶς τῆς προσκαίρου ζωῆς ταύτης ἔχωμεν. Δὸς ἡμῖν, Κύριε, ἵνα τὸ φῶς τῶν καλῶν ἔργων ἡμῶν λάμπῃ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων καὶ δοξάζωσιν σε σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ καὶ τῷ Παναγίῳ Πνεύματι. Εἰς φῶς γὰρ ἐθνῶν ἡμᾶς τέθεικας, ἵνα αὐτοῖς τῇ σκοτίᾳ περιπατοῦσι φαίνωμεν. Ἄλλ' ἡμεῖς ἡγάπησαμεν τὸ σκότος μᾶλλον ἢ τὸ φῶς φαῦλα πράσσοντες. Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράστων μισεῖ τὸ φῶς κατὰ τὸν ἄψευδῆ λόγον σου· διὰ τοῦτο ὁσημέραι προσκόπομεν ἁμαρτάνοντες, ἐπειδὴ περιπατοῦμεν ἐν τῇ σκοτίᾳ. Ἄλλ' ἀξιώσον ἡμᾶς τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς ἡμῶν βιωτεῦσαι πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ἡμῶν. Δὸς ἡμῖν, ἵνα ὡς τέκνα φωτὸς περιπατήσωμεν ἐν τῷ φωτί τῶν ἐντολῶν σου· τὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος φωτεινὸν ἔνδυμα, ὅπερ διὰ τῶν ἔργων ἡμαυρώσαμεν, λεύκανον ὡς τὸ φῶς, ὃ ἀναβαλλόμενος τὸ φῶς ὥσπερ ἱμάτιον. Δὸς ἡμῖν ἐνδύσασθαι τὰ ὀπλα τοῦ φωτός, ἵνα δι' αὐτῶν τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους τροποῦμεθα, ὃς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός. Ναί, Κύριε, καὶ ὡς ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις φῶς ἔλαμψας, οὕτω σήμερον λάμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὸ σὸν ἀκήρατον φῶς, ἵνα διὰ τούτου φωτιζόμενοι καὶ θερμαινόμενοι ἐν τῇ πίστει δοξάζομέν σε τὸ μόνον ἐκ μόνου τοῦ ἀρχιφώτου φωτὸς ἰλαρὸν φῶς εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Ἀμήν».

Καὶ ἦν ὥραν ὁ Πατριάρχης ἀναγινώσκει τὴν εὐχὴν ταύτην, σιγὴ βαθεῖα διαδέχεται τοὺς πρὸ μικροῦ τὰς ἀχανεῖς τοῦ Ναοῦ διαστάσεις δονοῦντας ἀλαλαγμούς· ἀγωνία ἄρρητος καταλαμβάνει ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τὰ πλήθη καὶ διὰ μιᾶς ἀπονεκροῦται ὁ βαθυκύμων καὶ πολυπάταγος ἐκεῖνος χεῖμαρρος· ἅπαντες ἐν ἐκείνῃ τῇ στιγμῇ τὴν διανοίαν ἔχοντες πρὸς τὸν Ὑψιστον καὶ περιμένοντες τὸ ἔλεος δέονται αὐτοῦ, ἵνα ἔλθῃ ἐπ' αὐτοὺς ἡ θεία χάρις τοῦ παναγίου φωτός. Μετὰ τὸ τέλος τῆς εὐχῆς ὁ Πατριάρχης μετὰ πάσης εὐλαβείας ἀσπάζεται τὸν ἅγιον Τάφον καὶ λαμβάνει τὸ ἅγιον φῶς, ὅπερ ἐξερχόμενος ἐξ αὐτοῦ εἰς τὸν προθάλαμον αὐτοῦ μεταδίδει πρῶτον εἰς τὸν Ἀρμένιον κληρικὸν τὸν ἐκεῖ ἱστάμενον, συγχρόνως δὲ ὁ μὲν Πατριάρχης διὰ τῆς βορείου ὁπῆς τοῦ Κουβουκλίου, ὁ δὲ Ἀρμένιος διὰ τῆς νοτίου τοιαύτης παραδίδουσι τοὺς πυρσοὺς ἀνημμένους πλέον εἰς τοὺς ἐπὶ τοῦτῃ πρότερον τεταγμένους καὶ ἔξωθεν τῶν ὁπῶν ἀναμένοντας ἱερεῖς καὶ λαϊκοὺς αὐτῶν. Τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἁγίου φωτός χαιρετῶσιν οἱ ἥχοι τῶν βαρυγδούπων κωδῶνων τοῦ Ναοῦ καὶ τῶν σημάτων καὶ τυμπάνων αὐτοῦ· ἀκούεται βοή συμμιγής, ἰαχὴ οὐρανομήκης καὶ θεσπεσία συγκινοῦσα τοὺς πάντας μέχρι δακρύων· αἰσθάνεται τις χαρὰν τε καὶ ἀγαλλίασιν. Ὡ πόσον ζωηρὰ καὶ ἀξιοθέατος εἶναι ἡ στιγμή ἐκείνη εἰς τοὺς θεατάς. Ἐπὶ τῶν προσώπων ἀπάντων ζωγραφίζεται ἀνέκφραστος ἀγαλλίσις καὶ δάκρυα χαρᾶς καταβρέχουσι τὰς παρειὰς αὐτῶν ἀναλογιζομένων, ὅτι ὄντως εἰσὶ θεαταὶ σεβασμίας καὶ ἱερᾶς τελετῆς, ἣν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπόθουν νὰ ἴδωσιν. Ἡ θέα τῆς μυστηριώδους ταύτης ἀλλοιώσεως τοσοῦτων καρδιῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ συγκινήσῃ καὶ τὸν ψυχρότερον τῶν θεατῶν. Ὁ ἐκ τῆς βορείου ὁπῆς τοῦ Κουβουκλίου πρεσβύτερος τῆς Ἱερουσαλὴμ λαβὼν τὸ ἅγιον φῶς παρὰ τοῦ Πατριάρχου ἐντὸς ἀργυροῦ πυρσοῦ μεταφέρει αὐτὸ δρομαίως εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα ἐκ τῆς Βορείου πύλης

τοῦ Καθολικοῦ καὶ παραδίδει εἰς τὸν Σκευοφύλακα τοῦ Ναοῦ ἱστάμενον εἰς τὴν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει παραπρόθεσιν, ὅστις μεταδίδει αὐτὸ τοῖς ἐν τῷ ἁγίῳ Βῆματι παρασταμένοις. Ἐν ἀκαρεῖ τὸ ἅγιον φῶς διαδίδεται εἰς ἅπαντα τοῦ Ναοῦ τὰ μέρη, εἰς τὰ ἄνω καὶ κάτω καὶ εἰς τὰς ἀπωτάτας αὐτοῦ γωνίας. Ὁ δὲ πρὸ τινος χρόνου οὐδὲ ἐν φῶς ἔχων Ναὸς μεταβάλλεται εἰς θάλασσαν φωτὸς φωτιζόμενος διὰ μιᾶς ὑπὸ 30000 περίπου φώτων. Ἀνοίγεται δ' εἰτα ἡ θύρα τοῦ ἁγίου Κουβουκλίου ὑπὸ τοῦ ρηθέντος ἡμετέρου Ἀρχιερέως, ὅταν ὁ Πατριάρχης ἔσωθεν κρούσῃ αὐτήν. Εὐθὺς δὲ εἰσέρχονται εἰς τὸ Κουβούκλιον εἰς Κόπτης καὶ εἰς Συριᾶνος ἐκ τῶν λαβόντων πρότερον καιρὸν καὶ λαμβάνουσι τὸ ἅγιον φῶς παρὰ τοῦ Πατριάρχου. Τοῦ θυρύβου μικρὸν κοπᾶσαντος, ὁ Πατριάρχης ἐξέρχεται πρῶτος ἐκ τοῦ ἱεροῦ Κουβουκλίου κρατῶν τρεῖς δεσμίδας κηρίων, ὧν τὴν μίαν παραδίδει εἰς τὸν παρὰ τὴν θύραν τοῦ Κουβουκλίου ἱστάμενον Διοικητὴν τῆς Πόλεως, καὶ ὑποβασταζόμενος ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων καὶ τοῦ Δραγουμάνου διασχίζει ταχέως τὸ ἐν τῷ Καθολικῷ συνωστιζόμενον πλῆθος καὶ φθάνει εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα, ἔνθα μεταδίδει τὸ ἅγιον φῶς. Μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Πατριάρχου ἐκ τοῦ ἁγίου Κουβουκλίου ἐξέρχονται ἐξ αὐτοῦ ὁ Ἀρμένιος κληρικός, ὁ Κόπτης καὶ ὁ Συριᾶνος καὶ μεταδίδουσι τὸ φῶς εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτῶν, εἰσέρχονται δὲ οἱ Κανδηλάπται τῶν τριῶν ἔθνων καὶ ἀνάπτουσι τὰς κανδήλας αὐτῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἁγίου Τάφου. Ταῦτοχρόνως αἱρεται καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ Παναγίου Τάφου ἀνημμένη ἱερὰ λυχνία ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Ἀρχιερέως καὶ μετακομίζεται κατ' εὐθείαν ἀπὸ τοῦ ἁγίου Κουβουκλίου εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα τοῦ ἡμετέρου Καθολικοῦ. Ἀφίεται δ' ἐλεύθερον τὸ ἅγιον Κουβούκλιον τοῖς Ἀρμενίοις, Κόπταις καὶ Συριάνοις διὰ τὴν λιτανεῖαν αὐτῶν, ἣν πάντες ὁμοῦ ποιοῦσι περὶ τὸν Τάφον τοῦ Κυρίου, μεγαλύνοντες καὶ αὐτοὶ τὸν νικητὴν τοῦ θανάτου.

Εὐθύς μετὰ τὴν τελετὴν ὁ Πατριάρχης ἀπέρχεται εἰς τὰ ἴδια μετὰ τῆς συνήθους παρατάξεως. Τὴν τελετὴν τοῦ ἁγίου φωτός ἐπισφραγίζει ἀκολούθως ἡ τέλεσις τῆς θείας λειτουργίας τοῦ Μ. Σαββάτου ἐν τῷ Καθολικῷ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀνασιάσεως. Τὰ δὲ πλήθη τῶν προσκυνητῶν αὐθωρεὶ ἐξέρχονται τοῦ Ναοῦ καὶ διασκορπίζονται κρατοῦντα εἰς χεῖρας ἀνημμένα κηρία. Οἱ ἀπεσταλμένοι ἐκ τῶν περιχώρων τῆς Ἱερουσαλὴμ παραλαβόντες ἐν φανοῖς τὸ ἅγιον φῶς μετακομίζουσιν αὐτὸ ἐν σπουδῇ εἰς τὰς πόλεις καὶ κώμας καὶ τὰ Μοναστήρια, ὅπου οἱ κάτοικοι ὑπαντῶσιν αὐτοὺς μετ' εὐφημιῶν καὶ ἀλαλαγμῶν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἅπαντα τὰ τέως ἐσβεσμένα φῶτα τῶν ἐν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῖς περιχώροις Ἐκκλησιῶν ἀνάπτονται.

Ἀναμφιβόλως ἡ τελετὴ αὕτη τοῦ ἁγίου φωτός ἐνέπνευσεν εἰς τὸν κορυφαῖον τῶν ὑμνωδῶν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν τὸ κατὰ τὴν λαμπρὰν καὶ ἐνδοξον τοῦ Σωτῆρος Ἀνάστασιν ψαλλόμενον τροπάριον τοῦ κανόνος τοῦ Πάσχα «Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτός οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια . . . ».

Τοιαύτη τυγχάνει ἡ διὰ τὴν ἀρχαιότητα αὐτῆς αἰδέσιμος καὶ ὑψηλὴ τελετὴ τοῦ ἁγίου φωτός, ἣτις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ θρησκευτικοῦ βίου τῶν Ὁρθοδόξων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς κατέχει θέσιν σπουδαιοτάτην¹.

Ἀρχιμ. ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ

1) Περὶ τῆς τελετῆς τοῦ ἁγίου φωτός ἴδε καὶ Βενιαμὴν Ἰωαννίδου, Προσκυνητάριον τῆς Ἀγίας Γῆς, ἐν Ἱεροσολύμοις 1877 σελ. 237 καὶ ἐξ. καὶ «Νέας Σιών» τόμ. Α.' σελ. 385 καὶ ἐξ.

ΣΙΝΑΪΤΙΚΑ.

Ἐν τῷ ἐσχάτως ἐκδοθέντι λαμπρῷ ἔργῳ τοῦ ἀοιδίου Κων. Παπαμχαλοπούλου «Ἡ Μονὴ τοῦ Ὁρους Σινᾶ» καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ «Τὸ Σινᾶ καὶ ἡ Ἑνετικὴ Δημοκρατία» δημοσιεύονται τρία ἐκ τῶν πολλῶν διαταγμάτων, ἅτινα οἱ Δόγαι τῆς κραταιᾶς ποτε ἐκείνης Δημοκρατίας ἐξέδωκαν ὑπὲρ τῆς Ἱεράς ἡρῶν Μονῆς, αὐτὰ ἐκεῖνα, ἅτινα καὶ ὁ ἀείμνηστος Περικλῆς Γρηγοριάδης ἀναφέρει ἐν τῷ γλαφυρῷ αὐτοῦ πονήματι περὶ Σινᾶ, ἥτοι τὸ τοῦ Πέτρου Ζιάννη, ἐν τοῦ Φραγκίσκου Φώσκαρη καὶ τὸ τοῦ Ἰωάννου Μοντζενίγου. Διὸ ἐθεωρήθη εὐκαιρον νὰ δημοσιευθῶσι καὶ τὰ λοιπά, ὧν περιληψὴν μὲν τινῶν ἐξ αὐτῶν δημοσιεύει ὁ πρῶτος, ἀρίθμησιν δὲ μόνον ποιεῖται ὁ δευτερος, διὰ πάντων δὲ ἀποδεικνύεται ἡ εὐλάβεια τῶν Ἑνετῶν πρὸς τὴν αἰωνόβιον Μονὴν τοῦ Σινᾶ καὶ ἡ κραταιὰ προστασία, ἣν οὗτοι παρεῖχον αὐτῇ.

Τὰ ἐν λόγῳ διατάγματα κατὰ πιστὴν ἀντιγραφὴν τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου εἶναι τὰ ἑξῆς :

1ον) Τὸ τοῦ Ἀνδρέου Κονταρίνη περὶ γενικῆς προστασίας τῶν Σιναΐτων.

Ἀνδρέας Κονταρίνης χάριτι Θεοῦ Δοῦξ τῶν Ἑνετῶν: πρὸς τοὺς εὐγενεῖς καὶ σοφοὺς ἄνδρας Ἀνδρέαν Ζήνον δι' ἐπιτρέψεως αὐτοῦ Δοῦκαν τῆς Κρήτης, πρὸς τοὺς συμβούλους αὐτοῦ καὶ αὐτῶν διαδόχους πιστοὺς καὶ ἀγαπητοὺς χάρις καὶ ἀγάπη. Εἶναι εἰς ἡμᾶς φανερόν διὰ προνομίων καὶ παλαιῶν γραμμάτων, ὅτι ἐκεῖνοι τοῦ Σινᾶ Ὁρους διὰ τὴν εὐλάβειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς μακαρίας Αἰκατερίνης, πάντοτε κατὰ πολλὰ ἐσυστήθησαν εἰς τοὺς προγόνους ἡμῶν ἐνδόξου Μνημοσύνου. Καὶ διὰ τοῦτο σὰς γράφομεν καὶ σὰς προστάζομεν, ὅτι εἰς τὸ νὰ δίδετε αὐτῶν λογαριασμὸν καὶ δικαιοσύνην νὰ χρεωστήτε πάντοτε ἔπειτα ἀπὸ τὴν θεῖαν μεγαλοπρέπειαν νὰ τοὺς ἔχετε βοηθητικῶς εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ Ὑμετέραν τιμὴν συστημένους.

Δοσμένον εἰς τὸ αὐθεντικὸν ἡμῶν Παλάτιον, εἰς τὰς 20 Αὐγούστου 1378.

2ον) Τὸ τοῦ Φραγκίσκου Φώσκαρη, περὶ ἀκαλλαγῆς τῶν Σιναϊτῶν ὅπως πληρῶνται φόρους ὡς ὁ λοιπὸς Κλήρος τῆς Κρήτης, ἐκτὸς ἐάν ἐπρόκειτο νὰ ἀρματώσουν κανένα Κάτεργον (Galera), ὅποτε καὶ πάλιν ἔπρεπε νὰ πληρῶσιν οἱ Σιναΐται ἀναλόγως τῶν δυνάμεων των, ἵνα μὴ παραπονεῖνται. Πρὸς δὲ νὰ μὴ κωλύονται ὑπ' οὐδενὸς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ἐκτελέσει τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων εἰς τοὺς ναοὺς αὐτῶν.

Ἴδου τὸ ἐν λόγῳ διάταγμα :

Φραγκίσκος Φώσκαρης χάριτι Θεοῦ Δουξ των Ἑνετῶν : πρὸς τοὺς εὐγενεῖς καὶ σοφοὺς ἄνδρας Μάρκον Λιπαμάνον δι' ἐπιτρέψεως αὐτοῦ Δούκαν τῆς Κρήτης καὶ πρὸς τοὺς συμβούλους του καὶ διαδόχους αὐτῶν πιστοὺς καὶ ἀγαπητοὺς χάρις καὶ ἀγάπη. Ἐμφανιζόμενος ἐνώπιον ἡμῶν ὁ Πατὴρ Ἰωσήφ Οἰκονόμος τοῦ Μοναστηρίου τῆς Ἀγίας Αἰκατερινῆς τοῦ Σινᾶ Ὁρους μᾶς ἐφανέρωσε δι' ἑαυτοῦ καὶ δι' ὀνόματος τῶν καλογέρων τῆς εἰρημένης τάξεως ὅπου κατοικοῦν εἰς τὴν χώραν τῆς Κρήτης, ὅτι προσπαθοῦν κάποιοι νὰ ἀναιρέσουν καὶ νὰ διακόψουν τινὰ προνόμια ὅπου καλαιοῦσιν εἰς αὐτοὺς ἐδόθησαν. Διὰ τὸ ὅποιον ἐστάθη πρέπον διὰ τὴν ἐπιτήρησιν αὐτῶν τῶν προνομίων νὰ ἐπιτύχῃ ταπεινῶς τὴν βοήθειαν καὶ ἀντίληψιν ἡμῶν. Ἡμεῖς λοιπὸν βλέποντες τὴν περιέχειαν τῶν εἰρημένων προνομίων ὅπου ἐδιδάσαμεν καὶ ἐξετάζοντάς τα γράφομεν καὶ ἐπιτάττομεν εἰς τὴν πιστότητά σου.

Ὅτι ἀνεκδιάστως νὰ ἐπιτηρήσῃ καὶ νὰ κάμῃ νὰ ἐπιτηρήσουν τὰ εἰρημένα προνόμια καθὼς διαλαμβάνονται· δηλαδὴ δὲν θέλομεν ὅτι εἰς κανένα πράγμα νὰ τοὺς ἀφαιρεθῇ καὶ νὰ τοὺς ἀθετηθῇ.

Περὶ πλέον διατὶ παραπονοῦνται ὅτι εἶναι ἀκόμῃ βιασμένοι νὰ δίδουν τὸ μερτικὸν τοὺς κάθε φορὰν ὅπου πρέπει διὰ τοῦ Κλήρου τῆς Κρήτης νὰ πληρῶνεται καμμία ἐλεημονητικὴ βοήθεια ἢ ἄλλο χρέος, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ποτὲ συνηθισμένον νὰ ἐπιτηρῇται.

Θέλομεν καὶ σὰς ὀρίζομεν, ὅτι νὰ μὴ συγχωρήσετε εἰς τρόπον κανένα νὰ βιασθῶν εἰς το νὰ πληρώσουν, ἢ νὰ δώσουν καμμίαν ἐλεημονητικὴν βοήθειαν, ἢ χρέος ὅπου ἤθελε πληρωθῇ ὑπο τοῦ Κλήρου τῆς Κρήτης, διατὶ θέλομεν ὅτι νὰ εἶναι αὐτοὶ ἐλεύθεροι ἀπὸ ὁμοίαις πληρωμαῖς, πάρεξ εἰς τὸ νὰ ἀρματώνουν κανένα Κάτεργον, ὅταν ὅμως ἤθελε βιασθῇ ὁ Κλήρος νὰ πληρωσῇ τὸ μερτικὸν του διὰ νὰ τὸ ἀρματώσουν, εἰς τὸ ὅποιον πράγμα θέλομεν ὅτι οἱ ἴδιοι καλόγριοι νὰ εἶναι ὑπόχρεοι εἰς αὐτὴν τὴν πληρωμὴν μὲ αὐτὸν τὸν Κλήρον. Θέλομεν ὅμως ὅτι ὅποτε εἰς τέτοιαν περίστασιν μέλλουσι νὰ πληρώσουν νὰ μάθετε πόσα ἄσπρα πρέπει νὰ δοθῶν ἀπὸ τὸν Κλήρον, καὶ ἔπειτα νὰ ἐξετάσετε τὴν κατάστασιν καὶ ὑπάρχοντα αὐτῶν καὶ οὕτω νὰ πληρώσουν καὶ νὰ δώσουν τὸ μερτικὸν τοὺς ὅπου σὰς φανῇ ἀρμόδιον καὶ πρέπον ὥστε νὰ μὴν εἶναι ἡ κατάστασίς τους περισσό-

τερον ἀπὸ τὸ πρέπον βεβαρωμένη, καὶ διὰ νὰ μὴν ἔχουν ἀφορμὴν καμμίαν νὰ παραπονῶνται, μήτε νὰ βιασθῶν νὰ ἔλθουν εἰς τὴν ἐξουσίαν μας καὶ χρηματισμὸν ἡμῶν φανερίωνντάς σας ἀκόμη πῶς ὁ σκοπός μας εἶναι ὅτι κανένας ἄλλος εἰς τὴν εἰρημένην περίστασιν νὰ μὴν εἰμπορῇ νὰ κάμνῃ καὶ νὰ διορίξῃ τὸ χρέος καὶ μερτικὸν αὐτῶν, πάρεξ ἑσεῖς καὶ νὰ κάμνετε νὰ εἰσπράττεται αὐτὸ διὰ τοῦ ἡμετέρου τῆς Κρήτης. Περὶ πλέον διατί οἱ εἰρημένοι καλόγηροι μᾶς ἐφανερώσαν ἀκόμη πῶς κάποιαις φοραῖς κλείνται ἢ ἐκκλησίαις τους καὶ δὲν συγχωροῦνται εἰς αὐταῖς νὰ ἐπιτελοῦν τὰ θεῖα ἔργα, καὶ ἄλλοι νεωτερισμοὶ καὶ ἐνοχλήσεις τοὺς γίνονται ἐναντίον τοῦ παλαιῦ ἔθους, θέλομεν καὶ σᾶς ἐπιτάττομεν, ὅτι νὰ προνοήσετε νὰ μὴν τοὺς γίνονται τέτοιαις λογῆς νεωτερισμοὶ καὶ ἐνοχλήσεις. Καὶ νὰ τοῖς εἶναι συγχωρητὸν νὰ ἀνοίγουν ταῖς ἐκκλησίαις τους, νὰ διαβάζουν καὶ νὰ κάμνουν κάθε ἄλλο, καθ' ὁμοιότητα ἐκείνου ὅπου διὰ παλαιῦ ἔθους ἦσαν συνηθισμένοι νὰ κάμνουν καὶ νὰ διατηροῦν. Κάμνοντες νὰ ἀπεράσουν τὰ παρόντα εἰς τὰς πράξεις τοῦ ἡμετέρου ἐπιτηδεύματος καὶ νὰ δώσουν ἔπειτα εἰς αὐτοὺς τοὺς καλόγηρους.

Δοσμένον εἰς τὸ αὐθεντικὸν ἡμῶν Παλάτιον 1435 Σεπτεμβρίου 1.

+ Ὁ Σιναίου ΠΟΡΦΥΡΙΟΣ

Ο ΤΟΠΟΣ ΤΗΣ ΑΠΟΤΟΜΗΣ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ. *)

Ὁ Ἰωάννης Φωκᾶς, κατὰ τὸ 1185 ἐπισκεφθεὶς τοὺς ἁγίους Τόπους, περιγράφει τὰ ἀπὸ Ἀντιοχείας μέχρις Ἱεροσολύμων κάστρα καὶ χώρας μετὰ τῶν σχετικῶν ἐκάστω καὶ ἐκάστη ἱστορικῶν γεγονότων. Ἐν τῷ Ὀδοιπορικῷ τούτῳ προκειμένου τοῦ λόγου περὶ τῆς πόλεως Σεβαστῆς λέγει: « καὶ μεθ' ἡμέρας μιᾶς διάστημα¹ ἐστὶν ἡ Σεβαστὴ πόλις, ἣν Ἡρώδης ὁ τετράρχης εἰς τιμὴν τοῦ Καίσαρος ἀνεκαίνισεν², ἐν ᾗ καὶ τὴν τιμίαν κεφαλὴν τοῦ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζονος Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν τῷ αὐτῷ συμποσίῳ ὁ μιὰρὸς Ἡρώδης ἀπέτεμεν. Ἔστιν οὖν μέσον τῆς τοιαύτης πόλεως ἡ φυλακή, εἰς ἣν ἐνεβλήθη τῶν τῆς Ἡρωδιάδος ἔνεκα ἐλεγκῶν, ἐφ' ἣ καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη. Ἡ δὲ τοιαύτη φυλακή ἐστὶν ὑπὸ τὴν γῆν, ἔχουσα βαθμίδας ἐκ τῶν ἀνωθεν ἕως αὐτῆς εἴκοσιν, ἐν δὲ τῷ μέσῳ αὐτῆς ὑπάρχει θυσιαστήριον περὶ τὸν τόπον, καθ' ὃν ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τοῦ σπεκουλάτωρος·

*) Ἰδε Τεῦχος Α' 1933, σελ. 229.

1) Ὁ συγγραφεὺς ἀριθμεῖ τὴν ἀπόστασιν ἀρχόμενος ἀπὸ τὸ χωρίον Ἀενδώρ, γνωστὸν εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν διὰ τὴν ἐγγαστρίμυθον, ἣν ἠρώτησεν ὁ Σαούλ (Α' Βασιλ. 28, 7), καὶ κείμενον ἐν τῷ πεδίῳ Ἰσραὴλ πλησίον καὶ νοτιανατολικῶς τοῦ ὄρους Θαβώρ, κατενθυνόμενος πρὸς νότον πρὸς τὴν ἐπαρχίαν Σαμαρείας.

2) Ἀνακριβῶς ὁ συγγραφεὺς ἀποδίδει εἰς τὸν τετράρχην Ἡρώδην, τὸν καὶ Ἀντίπαν, τὴν ἀνακαίνισιν τῆς πόλεως Σεβαστείας, ἣν ἀνακαίνισιν ἐπετέλεσεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἡρώδης ὁ μέγας ὁ Ἀντιπάτρου (Ἰωσήφ. Ἰουδ. Πόλ. 1, 403).

δεξιᾷ δὲ τοῦ τοιούτου θυσιαστηρίου ἐστὶ λαρνάκιον, εἰς ὃ ἐτεθησαύριστο τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου Ζαχαρίου, τοῦ πατρὸς τοῦ Προδρόμου· ἐν δὲ τῷ εὐωνύμῳ ἕτερον λαρνάκιον, ἐν ᾧ ἐστι κείμενον τὸ σῶμα τῆς ἁγίας Ἑλισάβετ, τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Ἐν δ' ἀμφοτέραις ταῖς τῆς φυλακῆς πλευραῖς ἐναπόκεινται διαφόρων ἁγίων λείψανα καὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Προδρόμου. Ὑπερθεν δὲ τῆς φυλακῆς ὑπάρχει ναὸς, εἰς ὃν ἔγκεινται λάρνακες δύο, ἀπὸ λευκοῦ λατομηθέντες μαρμάρου, ὧν τὸ δεξιώτερον ἔχει κόνιν τοῦ ἀποτεφρωθέντος σώματος τοῦ τιμίου Προδρόμου, τὸ δὲ ἕτερον τὸ σῶμα τοῦ προφήτου Ἑλισσαίου, πρόκειται δ' ὑπερθεν τούτοις, ἐντὸς χρυσοῦ σκεύους, ἡ εὐώνυμος τοῦ Προδρόμου χεὶρ, χρυσῷ πόντιθεν καὶ αὕτη περικεκαλυμμένη . . . »¹.

Ἀνώνυμος συγγραφεὺς περιγράφων τὴν κατάστασιν, εἰς ἣν εὗρίσκετο ἡ πόλις Ἱερουσαλὴμ καὶ οἱ ἅγιοι Τόποι κατὰ τὸν χρόνον τῆς καταλήψεως τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τοῦ Σαλαχ-Ἐδδίν τῷ 1187, λέγει: « . . . Ἐντεῦθεν δὲ² ὑπάρχουσι δύο λεῦγαι μέχρι Σεβαστείας, ἔνθα ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ἀπεκεφαλίσθη . . . »³.

Ὁ δὲ Γερμανὸς Burchard, κατὰ τὸ 1232, ἐν τῇ «A Description of the Holy Land» λέγει: « . . . The other church stands on the brow of the hill, where the king's palace once stood. The rein dwell greek monks, Christians, who received me kindly and gave me food. In that church these same greeks show the place where they say that Jhon was imprisoned and beheaded by Herod; »⁴

1) Ὁδοιπορικά, σελ. 445—446.

2) Ἐκ Νεαπώλεως τ.ἔ.

3) Ὁδοιπορικά, σελ. 412.

4) Ἡ ἱστορικὴ αὕτη πληροφορία σχετιζομένη πρὸς τὴν τοῦ

Which I say is a vain thing, becauset he Chronicle, and Josephus, and the legends of the saints, and the whriter of the Histories, and the Ecclesiastical History, all agree in saying that he was beheaded at Macherunta, which is now called Haylon, beyond Jordan. Furthermore, the Herod who beheaded John was tetrarch of Galilee and of the country beyond the river, which is the land of Gilead, or of the two tribes, and he had no authority in Samaria, which was in Pilate's jurisdiction, even as was Jerusalem or Judaea; wherefore he could neither imprison John nor behead him, because he had no power there. But after he had been beheaded, in Macherunta as aforesaid, his body was buried in Samaria by his disciples between the aforesaid prophets, but his head was buried at Jerusalem »¹.

Ὁ Νικηφόρος Κάλλιστος ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ λέγει: « καὶ ἔτι τῷ λύθρῳ περιοραιομένην ἐπὶ πίνακος εἰσήγε τῇ πανδαισίᾳ· θέαμα σκυθρωπὸν μὲν τοῖς δαιτυμόσι, τῇ μητρὶ δὲ τῆς κόρης ἡδονῆς ἄξιον »². Καὶ περαιτέρω ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς προστίθῃσι: « τῶν δ' Ἑλληνιστῶν τοιαῦτα κατὰ χριστιανῶν καὶ ἰόδε τὸ πάντων ἀτοπώτατόν τε καὶ φρικωδέστατον λό-

Ρώσσου Δανιήλ, καθ' ἣν ἐν τῷ αὐτῷ προσκυνήματι ἐπὶ σταυροφορίας ὑπῆρχε φραγκικὸν μοναστήριον, μαρτυρεῖ σαφέστατα, ὅτι μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν σταυροφόρων ὑπὸ τοῦ Σαλαδίνου, νικήσαντος αὐτοὺς κατὰ κράτος ἐν τῷ ὄρει τῶν Μακαρισμῶν (νῦν Δζέπελ-ἐλ-Χατ-τεῖν ἦτοι ὄρος τῶν κεράτων), κειμένῳ πρὸς δυσμὰς τῆς Τιβεριάδος θαλάσσης, Ἕλληνες μοναχοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ προσκύνημα τοῦτο, ὅπερ καὶ πρὸ τῆς σταυροφορίας μετὰ βεβαιότητος δύνανται τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι εἶχον καὶ ἤρπασαν ἀπ' αὐτῶν οἱ Λατῖνοι βίβλιν καὶ δι-
ναιοσίαν.

1) Palestine Pilgrim's Texte Society Vol. XII p. 50—51.

2) Ἐκκλ. Ἱστορία lib. I, Migne 145 σελ. 692.

γος ἐν Παλαιστίνῃ, δραματουργηθῆναι κατὰ Σεβάστειαν· τὰ τοῦ προφήτου Ἑλισσαίου ὅστις καὶ τὰ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου (ἐκεῖ γὰρ καὶ ἄμφω τάφου μετέσχον) τῶν θηκῶν ἐξαγαγόντες, ἀλόγων τε ζώων ὁστέοις (φεῦ τῆς τόλμης!) ἐγκαταμίξαντες καὶ πυρὶ παραδόντες, κατέκαυσαν· καὶ εἰς ἄερα, κόνιν γεγενημένα διέσπειραν . . . »¹.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἐν ὁμιλίᾳ αὐτοῦ εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν λέγει: « . . . θέλω, λέγουσα, ἵνα μοι δῶς ἐξ αὐτῆς, ὅτι τάχιστα, κατ' αὐτὴν δηλονότι τὴν ὥραν, ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ . . . διὸ καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ . . . »².

Ἀνώνυμος συγγραφεὺς ἐν τῷ χειρογράφῳ 135 τῆς Πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης, ἀντιγραφέντι τὴν ΙΔ.' ἐκ καὶ ἕτερος τοιοῦτος ἐν τῷ χειρογράφῳ 134 τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἔτους 1580, κατὰ τὴν ἐκτίμησιν ἀμφοτέρων ὑπὸ τοῦ Κεραμέως, ἀφηγούμενοι ἐν ἀμφοτέροις αὐταῖς λέξεσι τὸν βίον καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ τιμίου Προδρόμου καὶ τῶν εὐρέσεων τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐπάγονται: « . . εἰσάγεται δὲ ἡ κεφαλὴ πλήρης αἵματος· τοῖς κεκλημένοις μὲν θέαμα σκυθρωπὸν εὐφροσύνην τε ὅλην ἐπιτραπέζιον, εἰς λύπην μεταβαλεῖν ἱκανόν· τῇ μητρὶ δὲ τῆς κόρης καὶ πολλῆς ὀσσης τῆς ἡδονῆς πρόξενον . . . »³.

Ἄλλος ἀνώνυμος συγγραφεὺς ἐν τῷ χειρογράφῳ 134

1) Ἐνθ' ἀνωτέρω lib. X. Migne 146 κεφ. ΙΓ.' σελ. 476.

2) Ὁμιλ. Μ.' εἰς τὸν Προδρόμον, Migne 151 σελ. 505. Χειρόγραφον Θεολ. Σχολῆς Σταυροῦ 22 σελ. 587 ἔτους 1563. Ὁμιλ. Μ.' ἔκδοσις Ἱερουσολύμων 1857 σελ. 225.

3) Χειρόγραφον 135 φύλ. 216β καὶ 134 φύλ. 315α Περβλ. ἡμετέραν μελέτην περὶ τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ τῶν εὐρέσεων τῆς σεβασμίας κεφαλῆς αὐτοῦ, ἐν «Ν. Σιών» τόμ. 27 σελ. 636.

τῆς συλλογῆς ἁγίου Σάββα, ἔργῳ τῆς ΙΖ.' ἐκ. κατὰ τὸν Κεραμέα, ἀφηγούμενος εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν τὸν τρόπον τῆς α.' εὐρέσεως τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου ἐπάγεται: « ἐγὼ εἶμαι ὁ τίμιος Προδρόμος· καὶ σύρτε νὰ ὑπάγετε εἰς τὸ σπῖτιν τοῦ βασιλέως Ἡρώδου εἰς τὴν πόλιν σεβάστειαν καὶ ἐκεῖ εἶναι χωσμένη ἡ κεφαλὴ μου . . . »¹.

Ἄλλος ἀνώνυμος συγγραφεὺς ἐν τῷ χειρογράφῳ 329 τῆς αὐτῆς συλλογῆς ἁγίου Σάββα, ἔργῳ ὡσαύτως τῆς ΙΖ.' ἐκατ. κατὰ τὸν Κεραμέα, ἐκτιθέμενος τὰ κατὰ τὴν α.' β.' καὶ γ.' εὑρεσιν τῆς τιμίας κάρας τοῦ Προδρόμου λαβόντα χώραν γεγονότα ἀναφέρει: « ὥς δὲ ἦλθον εἰς τὴν σεβάστειαν ὅπου ἀπεκεφάλισεν ὁ Ἡρώδης τὸν τίμιον Προδρόμον »².

† Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μαδάβων ΜΕΛΙΤΩΝ

(Ἀκολουθεῖ)

1) Χειρόγραφον 134 φύλ. 23α ἀνωνύμου, Ἡ εὑρεσις τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου.

2) Λόγος κατ' ἐπιτομὴν διαλαμβάνων περὶ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας καὶ τρίτης εὐρέσεως τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου. Χειρόγραφον 329 φύλ. 118.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Νικολάου Εὐαγγελίδου, Μητροπολίτου Ἑρμοπολέως, Ἡ θεία λατρεία εἰς 48 πρακτικὰς ὁμιλίας. Ἀλεξάνδρεια 1933.

Ἐν τῷ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον περισπουδάστῳ ἔργῳ ὁ Σεβ. σ. διὰ μακρῶν ἐξετάζει κατ' ἀρχὰς τὰ κατὰ τὸν ναὸν καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ ἀπὸ πάσης ἐπόψεως, ἀναπτύσσει δ' ἀκολούθως τὰς ἐν τῷ ἱερῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ τελευταῖον τὰ περὶ τῶν ἐπὶ μυστηρίων. Ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν θεμάτων τῶν 48 ὁμιλιῶν διαφαίνεται ἡ πολυμάθεια τοῦ σ., σαφήνεια, γλαφυρότης ὕφους καὶ ἐμπνευσμένη ἐξαρσις. Τὸ σπουδαῖον τοῦτο καὶ λίαν διδακτικὸν ἔργον, ὅπερ ἐκτὸς τοῦ λειτουργικοῦ ἔχει καὶ δογματικὸν καὶ ἀπολογητικὸν χαρακτήρα, ἡ «Νέα Σιών» συνιστᾷ θερμῶς εἰς τοὺς ἀναγνώστεις αὐτῆς καὶ δὴ εἰς τὸν ἱερὸν κλῆρον ὡς πηγὴν χρησίμων γνώσεων καὶ βοήθημα πρακτικὸν καὶ σύντομον πρὸς ἀνάπτυξιν ἀπὸ τοῦ ἀμβωνος τῶν λειτουργικῶν θεμάτων.

Δημητρίου Σίμου Μπαλάνου, τακτικοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου,

Θεόκλητος Φαρμακίδης 1784—1860.

Λόγος λεχθεὶς, κατ' ἐντολὴν τῆς Συγκλήτου, ἐν τῇ μεγάλῃ αἵθουσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου, τῇ 30 Ἰανουαρίου 1933, ἐν Ἀθήναις 1933.

Ἐν τῇ σπουδαίᾳ ταύτῃ μελέτῃ ὁ διαπρεπὴς Καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαῖκός Δ. Σ. Μπαλάνος ἐκτίθησιν ἐμπεριστατωμένως ἐπὶ τῇ βάσει πασῶν τῶν πηγῶν τοῦ θέματος τὸν βίον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐκ τῶν πρώτων Καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἅμα τῇ συστάσει αὐτοῦ τῷ 1837, Θεοκλήτου Φαρμακίδου, ὅστις διὰ τῆς πολυμεροῦς καὶ ἐξαιρέτου δράσεως αὐτοῦ ὡς Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνό-

δου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὡς συγγραφέως πολυαρίθμων συγγραμμάτων ὑπῆρξεν ἐξέχουσα προσωπικότης. Ὁ σ. ἐξετάζει λεπτομερῶς ἰδίως τὰ κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ Θ. Φαρμακίδου πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Οἰκονόμον τῶν ἐξ Οἰκονόμων, οὗτινος ἦτο ἀντίπαλος ὡς γνωστὸν εἰς τὸ φλέγον τότε Ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Τὸν Φαρμακίδην ὁ κ. Μπαλᾶνος κατατάσσει εἰς τὴν πλειάδα τῶν ἐξεχόντων κληρικῶν, οἵτινες ἀνεδείχθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἐν οἷς διαλάμπουσι τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ, τοῦ Νεοφύτου Δούκα, τοῦ Νεοφύτου Βάμβα καὶ τοῦ μεγάλης ἀρετῆς καὶ παιδείας Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, τοῦ μεγίστου Ἐκκλησιαστικοῦ ρήτορος μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

— Τοῦ αὐτοῦ. Λουκιανὸς ὁ μάρτυς καὶ Λουκιανὸς ὁ ἀποσυνάγωγος. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1932.

Ἐν τῇ ἀνακoinώσει ταύτῃ ὁ κ. Δ. Μπαλᾶνος καταδεικνύει δι' ἱστορικῶν ἐπιχειρημάτων, ὅτι ὁ ἐπὶ Μαξιμίνου τῷ 312 μαρτυρήσας ἐν Νικομηδείᾳ Λουκιανὸς ἦτο διάφορον πρόσωπον τοῦ ἀποσυναγώγου Λουκιανοῦ, ὅστις ἦτο ἅμα καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἀρείου καὶ ἄλλων Ἀρειανῶν.

— Τοῦ αὐτοῦ. Ἡ ἀνάγκη τῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 7, 1932.

Ἐν τῇ ἀξιολόγῳ ταύτῃ ἀνακoinώσσει ὁ κ. Μπαλᾶνος εἰσηγείται τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἰδέας τῆς συνεργασίας πασῶν τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν ἐν ἐνιαίῳ χριστιανικῷ μετώπῳ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πεδίου. «Συνεργαζόμεναι Ἐκκλησίαι, λέγει, θὰ ἠδύναντο νὰ συνεισφέρωσι λαμπρὰ ἀποτελέσματα καὶ νὰ συντελέσωσιν εἰς ἀνακούφισιν τῆς κοινωνικῆς ἀθλιότητος καὶ εἰς τὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀναδημιουργίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅλα τὰ μεγάλα σύγχρονα ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα θὰ προήγοντο σπουδαίως διὰ τῆς συμβολῆς, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύναντο νὰ παράσχῃ τὸ ἐνιαῖον χριστιανικὸν μέτωπον τῶν συνεργαζομένων Ἐκκλησιῶν».

Μητροπολίτου Λεοντοπόλεως Χριστοφόρου. Τὸ ζήτημα Κανονισμοῦ ἐκλογῆς Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας (Μελέτη κανονική). Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1933.

Ὁ Σεβ. σ. ἐν τῇ προκειμένῃ μελέτῃ ὑπεραμύνεται τῆς κατὰ Ἰούλιον τοῦ παρελθόντος ἔτους ληφθείσης ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας γνωστῆς ἀποφάσεως περὶ μεταβολῆς τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος, τοῦ ἐφαρμοσθέντος κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν δύο τελευταίων Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας Φωτίου καὶ Μελετίου, καὶ διὰ μακρῶν ἀποδεικνύει, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ὡς μόνος κανονικὸς τρόπος ἐκλογῆς Ἐπισκόπου ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀποστολικῶν χρόνων μέχρι σήμερον ἐθεσπίσθη καὶ ἐχρησιμοποιήθη ἢ διὰ μόνης τῆς ψήφου ὅλων τῶν Ἀρχιερέων, ἐν ᾗ ἡ χρεεύουσα Ἐπισκοπὴ, ἐκλογὴ αὐτοῦ, τοῦ λαοῦ ἐπὶ τούτῳ συνευδοκοῦντος. Ἀναίρεϊ μετὰ ταῦτα μίαν πρὸς μίαν τὰς κατὰ τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως ἐπ' ἐκλογῇ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας προβληθείσας ἐνστάσεις ὑπὸ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἑλληνικῆς Κοινότητος καὶ ἐτέρων δέκα ἑξ Κοινοτήτων, αἵτινες ἀξιούσι τὸ δικαίωμα τοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας οἶον ὑπὸ τῶν κληρικολαϊκῶν συνελεύσεων διενεργήθη κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν Πατριαρχῶν Φωτίου καὶ Μελετίου. Ἐν τέλει ὁ σ. ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα, ὅτι, ὅταν πάντες οἱ ἐνδιαφερόμενοι καὶ σεβόμενοι τοὺς ἱεροὺς κανόνας λάβωσιν ὑπ' ὄψει τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτεθέντα περὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος τὰς Κοινότητας ζητήματος, δὲν δύνανται ἢ νὰ πεισθῶσιν, ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας διὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς δὲν ἐπεχείρησε νὰ καταργήσῃ καθεστὼς κανονικὸν πρὸς βλάβην προαιωνίων δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐπεδίωξεν ἀπλῶς συμφῶνως πρὸς τὴν κρατήσασαν παράδοσιν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ νὰ κανονίσῃ τὰ τῆς ἐκλογῆς Πατριάρχου εἰς τὸ διηνεκές, ἵνα κανονικῶς καὶ ἱεροπρεπέστερον ἐν τῷ μέλλοντι γίνωνται αἱ Πατριαρχικαὶ ἐκλογαί. Ἡ ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ Σεβ. Λεοντοπόλεως ἀποτελεῖ σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὸ κανονικὸν δίκαιον.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ.

Ἀρχιερατικὴ λειτουργία ἐν Βηθαβαρά.—Τῇ 24 τοῦ μηνὸς ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Γενεθλίου τοῦ Τιμίου Προδρόμου ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἰορδάνου κ. Τιμόθεος μετὰ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν Φωτίου καὶ Βησσαρίωνος ἐξέδραμεν εἰς τὴν ἔρημον τοῦ Ἰορδάνου καὶ τὸν μὲν ἑσπερινὸν τῆς ἑορτῆς ἐτέλεσεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου, τὴν δὲ θείαν λειτουργίαν κατὰ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν ἐν τῷ ἡρειπωμένῳ Βαπτιστηρίῳ τῆς Βηθαβαράς τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ἐκ τῶν πέρας ἀσκητηρίων καὶ ἐξ Ἱερικοῦντος συνέρρευσεν εἰς τὴν ἑορτὴν ἱκανὸν πλῆθος Ἑλλήνων, Ἀράβων, Ρώσων, Ρωμούνων καὶ Ἀβυσσηνῶν.

Ἑορτὴ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.—Τῇ 29 Ἰουνίου, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ἐπανηγύριζεν ὁ ἱερός ναὸς τῆς Μονῆς τοῦ Πατριάρχου Ἀβραάμ. Τῆς πανηγύρεως προέστη ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Κυριακουπόλεως κ. Βασίλειος, ὃς ἐχοροστάτησε κατὰ τὴν παραμονὴν εἰς τὸν ἑσπερινόν, ἐτέλεσε δὲ τὴν θείαν λειτουργίαν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς. Πρὸς τὸ συρρεῦσαν πολυάριθμον ἐκκλησίασμα ὠμίλησεν ὁ Ἀρχιμ. Ἰωάννης, Παρασκευοφύλαξ, ὁρμηθεὶς ἀπὸ τοῦ εὐαγγελικοῦ ἀναγνώσματος τῆς ἡμέρας.

Ζήτημα Πατριαρχικῆς ἐκλογῆς.—Ἐγκρίσει τῆς ἁγίας Συνόδου, ὁ Σεβ. Τοποτηρητής, ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἰορδάνου, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀρχιμ. Ἐπιφάνιος καὶ ὁ Ἀρχιμ. Νάρκισσος προσήλθον εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ὑπᾶτης Ἀρμοστείας τῇ 14, 17 καὶ 27 Ἰουνίου καὶ συνητηθήσαν μετὰ τοῦ Ἐντιμοτάτου κ. Μίλς, ἀναπληρωτοῦ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ τῆς Κυβερνήσεως, παρόντων κατὰ τὴν πρώτην συνάντησιν καὶ τριῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ. Αἱ συνομιλίας περιεστὶ ἀφῆσαν περὶ τὰς διατάξεις τοῦ καταρτισθέντος πρό τινος ἐρμηνευτικοῦ Νομοσχεδίου ἐπὶ διευκολύνσει τῆς Πατριαρχικῆς ἐκλογῆς.

— Ὁ Σεβ. Τοποτηρητὴς ἔλαβε γράμμα τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Φιλελευθέρων κ. Ἐλευθερίου Βενιζέλου, εὐχαριστοῦντος θερμῶς διὰ τὸ ἀπευθυνθὲν αὐτῷ ὑπὸ τῆς Α. Σ. τηλεγράφημα ἐπὶ τῇ διασώσει αὐτοῦ ἀπὸ τῆς φονικῆς ἀποπειρας.

— Τῇ 8 Ἰουνίου ὁ Σεβ. Τοποτηρητὴς προσκληθεὶς παρεκάθησεν ἐν συνοδείᾳ τοῦ κ. Γ. Σαῖδ εἰς τέιον δοθὲν ὑπὸ τῆς κ. Corrie, τοῦ ἀναπληρωτοῦ τοῦ Ἀρχιδικαστοῦ Παλαιστίνης.

Ἐκπαιδευτικά.

I. Ἐξετάσεις τῶν σχολῶν.

Διαρκοῦντος τοῦ μηνὸς Ἰουνίου ¹ καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς διεξήχθησαν αἱ ἐτήσιαι ἐξετάσεις τῶν ἀνὰ τὴν Παλαιστίνην ὑπὸ τοῦ Ἰ. Κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου συντηρουμένων σχολῶν. Εἰς 13 σχολὰς αἱ ἐξετάσεις ἦσαν προφορικαί, ἐν τοῖς παρθεναγωγείοις Ἱεροσολύμων καὶ Βηθλεὲμ γραπταὶ καὶ προφορικαὶ καὶ ἐν τῷ Γυμνασίῳ γραπταί, γινόμεναι τμηματικῶς εἰς τρεῖς δόσεις.

Ἐν δὲ τῷ Κ. Παρθεναγωγείῳ Ἱεροσολύμων ἔλαβε χώραν ἐπίσημος τελετὴ λήξεως τῶν μαθημάτων τῇ 27 Ἰουνίου ἀπὸ ὥρας 4—6 μ.μ., ἧς προσέστη ὁ Σεβ. Τοποτηρητὴς. Παρέστησαν ὁ Γεν. πρόξενος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ κυρία Μπενετάνου, πολλοὶ ἐκ τῶν συνοδικῶν καὶ πλῆθος ἐκ τῆς ὁμογενοῦς παροικίας.

Τὴν λογοδοσίαν τῆς Διευθυντρίας ἐπηκολούθησαν ἐπιτυχεῖς ἀπαγγελίαι ποιημάτων, ᾄσματα, διάλογοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ἀγγλικὴν καὶ ἀραβικὴν καὶ ποικίλοι ἑλληνικοὶ χοροί.

Εἶτα ὁ Σεβ. Τοποτηρητὴς ἐπέδωκε τὰ ἀπολυτήρια εἰς τὰς τρεῖς μαθητρίας τῆς ἀνωτάτης τάξεως, εἰς ἃς ἀπενεμήθησαν καὶ ἑπαθλὰ ἐκ τοῦ χορηγήματος τῆς φιλομούσου καὶ εὐγενοῦς Ἀθηναίας δεσποίνης Πολυξένης Δροσοπούλου.

1) Αἱ γενικαὶ ἐξετάσεις ἐν Ὑπεριορδανίᾳ ἐγένοντο κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου, ὅτε ἐνηργήθη καὶ ἡ ἐτήσια ἐπιθεώρησις τῶν ἡμετέρων σχολῶν ὑπὸ τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς. Τὰ μαθήματα ὁμως ἐξηκολούθησαν καὶ ἐφεξῆς μέχρι τῆς 15 Μαΐου, καθ' ἣν τερματίζεται τὸ σχολικὸν ἔτος ἐν Ὑπεριορδανίᾳ.

Ἐν τέλει ἡ Α. Σεβ. ἐν συντόμῳ προσήρσει ἠὺχαρίστησε τὸ διδάσκον προσωπικὸν διὰ τὴν δισπιστωθεΐσαν ἐνζήλον ἐκτέλεσιν τοῦ κοθήκοντος κατὰ τὸ αἰσιῶς τερματισθὲν ἔτος.

Τῇ ἐπαύριον ἐπεσφραγίσθη ἡ λήξις τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ Βηθλεὲμ ὁμοίως διὰ τελετῆς, εἰς ἣν παρέστη ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἰορδάνου κ. Τιμόθεος μετὰ τοῦ Ἐπιτρόπου ἐπὶ τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Ἀρχιμ. Ναρκίσσου. Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθωρισμένων ἐν τῷ προγράμματι ἡ Α. Σεβ. παρέδωκεν εἰς τὰς διακριθείσας μαθητρίας τῶν ἀνωτέρων τάξεων τὰ ἀπονεμηθέντα Δροσοπούλεια ἔπαθλα.

Τῇ δὲ πρωτῇ τῆς 29 Ἰουνίου ἐγένετο ἐν τῷ Γυμνασίῳ ἀνεπισήμως ἡ ἐπίδοσις τῶν ἀπολυτηρίων εἰς τοὺς τελειοφοίτους πέντε μαθητὰς τῆς Δ. ἰτάξεως. Ἐκ τούτων διεκρίθη ἀριστεύσας ὁ Ἑμμανουὴλ Σοφούλης, ὃς ἔλαβε τὸ διὰ τὸ Γυμνάσιον ὀρισθὲν Δροσοπούλειον βραβεῖον παρὰ τοῦ Ἐπιτρόπου ἐπὶ τῶν Ἐκπαιδευτικῶν, εἰπόντος τινὰ εἰς ἔπαινον καὶ παραίνεσιν τῶν ἀπολυομένων μετὰ τὴν προσφώνησιν τοῦ Διευθυντοῦ.

II. Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς καταστάσεως τῶν σχολῶν κατὰ τὸ ἔτος 1932—1933.

Τὸ λήξαν σχολικὸν ἔτος ἦρξατο ἐν μέσῳ μεγάλων δυσχερειῶν, αἵτινες προέκυψαν ἐκ τῆς διὰ λόγους οἰκονομίας ἐπιβληθείσης κατὰ Ἰούλιον 1932 ἐλαττώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν σχολῶν κατὰ 45⁰/₁₀₀. Συνεπεία τοῦ μέτρου τούτου ἡ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐπιτροπὴ ἠναγκάσθη, ἵνα καταργήσῃ μὲν 6 ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Ὑπεριορδανίᾳ σχολὰς, ὑποβιβάσῃ δ' εἰς ἀπλᾶ νηπιαγωγεῖα τὰ ἐν Σάλλῃ καὶ Χούσουν πεντατάξια ἀρρεναγωγεῖα καὶ συμπτύξῃ—ἐνεκα τῆς μειώσεως τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ—τὰς τάξεις τοῦ Γυμνασίου καὶ τῶν σχολῶν Ραμάλλας, Πετζάλλας καὶ Πετσαχοῦρ. Εἰς ἐπίμετρον κατέστη ἀναλόφεικτος καὶ ἐφηρημόσθη γενικὴ περικοπὴ μισθῶν τῶν διατηρηθέντων ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ διδασκάλων, φθίίσιςα μέχρι 30⁰/₁₀₀. Ὑπὸ τὰς ἀνωμάλους ταύτας συνθήκας ἡνοίγον μὲν κατὰ Σεπτέμβριον αἱ σχολαί, ἀλλ' ἡ λειτουργία τῶν περισσοτέρων ἐτακτοποιήθη μόλις περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου, εἰς τινὰς δὲ ἐσημειώθησαν μεταβολαὶ προγράμματος καὶ προσωπικοῦ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ἔτι τῆς β. ἔξαμηνίας. Παρὰ τὰς ἀντιμετωπισθείσας δυσχερείας ἡ πνευματικὴ ἀπόδοσις τοῦ λήξαντος ἔτους γενικῶς εἰπεῖν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἱκανοποιητικὴ, χάρις εἰς τὰς φιλοτίμους προσπάθειάς καὶ τὴν αὐταπάρνησιν τοῦ περισσῶς τῇ ἀληθείᾳ δοκιμασθέντος προσωπικοῦ, εἰς τὸ ὅποιον διὰ τοῦτο εἶνε δίκαιον καὶ δημοσίᾳ νὰ ἀποδοθῇ ὁ προσήκων ἔπαινος.

Ἐκ τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ σχολῶν τὸ Γυμνάσιον περιέλαβε—μετὰ τὴν γενομένην σύμπτυξιν—δύο μόνον γυμνασιακὰς τάξεις μετὰ δύο προκαταρκτικῶν. Τῆς σχολῆς ταύτης τὸ ἔργον σημαντικῶς διηυκόλυνεν ἡ ἐξασφαλισθεῖσα καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος συνεργασία τοῦ αἰδес. Ε. Hammond, ὅστις μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας ἐδίδασκε τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν εἰς τὰς τάξεις β. καὶ δ. Ἐν τῷ Γυμνασίῳ μέχρι τέλους Μαΐου. Ὁ διακεκριμένος καθηγητὴς παρητήθη εἰτα τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, ἀνσχωρήσας εἰς Ἀγγλίαν. Ἐν τῷ Γυμνασίῳ διεκρίθη πλέον τῶν ἄλλων ἐν τῇ προόδῳ ἡ τελειόφοιτος τάξις, ὑπελείφθη δ' ἐν τῇ πνευματικῇ ἀμίλλῃ ἡ κατωτέρα ἐκ τῶν προκαταρκτικῶν τάξεων. Ἰκανοποιητικὴ ἐπίσης πρόοδος ἐσημειώθη ἐν τῷ Κ. Παρθεναγωγείῳ, εἰς τὴν ε. καὶ στ. τάξιν τοῦ ὁποίου ἐδίδασκεν αὐτὴς τὴν ἀγγλικὴν ἡ εὐγενὴς κ. Hammond. Αἱ ὑπάρχουσαι ἐν τῇ σχολῇ 8 τάξεις ἐκρίθη ἐπάναγκες, ἵνα διατηρηθῶσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν κονδυλίων τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐδέχθη, ἵνα δύο νηπιαγωγοὶ μισθοδοτηθῶσιν ἐξωτερικῶς, ἐξ ἐπιβληθέντων εἰς τὰς μαθητρίας διδάκτρων καὶ ἐξ ἄλλων ἐκτάκτων εἰσπραξέων.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἡμετέρων σχολῶν ἀποτελεσματικώτερον ἐλειτούργησε καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ Παρθεναγωγεῖον Βηθλεέμ, ἐν ᾧ ἐπίσης διετηρήθησαν αἱ περυσιναὶ τάξεις. Ἐπαρκὴς δ' ὑπῆρξεν ἡ πρόοδος τῶν ἀρρεναγωγείων Ταῦπε, Ζίφνας, Ἀπούτ, τοῦ παρθεναγωγείου Λύδδης καὶ τῆς μικτῆς σχολῆς Πετζαλλας, ἐνῷ ἀντιθέτως στασιμότης παρατηρήθη ἐν ταῖς μικταῖς σχολαῖς Πετσαχούρ καὶ Ραμάλλας, ὥς καὶ ἐν τῷ παρθεναγωγείῳ Ταῦπε, ὅπερ συνετηρήθη διὰ συνεισφορῶν τῆς ἐπιτοπίου ὀρθοδόξου κοινότητος.

Καὶ αἱ σχολαὶ Ὑπεριορδανίας πρῶδενσαν ἱκανοποιητικῶς, ἰδίᾳ δὲ τὰ ἀρρεναγωγεῖα Φχές, Σάλτης, Σούφ, Ἀνζαρα, Σάτανα, Σαρίχ καὶ τὰ παρθεναγωγεῖα Κάρακ καὶ Ἀζλούν. Ἀνωμαλῖαι ὅμως ἐσημειώθησαν ἐν τοῖς νηπιαγωγείοις Χούσουν καὶ Ραφίδ, τῶν ὁποίων ἡ λειτουργία οὐδόλως ὑπῆρξε κανονικὴ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σχολικοῦ τούτου ἔτους.

Ἐλλείπει ἐπαρκῶν οἰκονομικῶν μέσων ὑγειονομικαὶ διαρρυθμίσεις ἐγένοντο κατὰ τὸ λήγον ἔτος μόνον ἐν ταῖς σχολαῖς Γάζης καὶ Φχές. Περιορισμοὶ ἐφημερόσθησαν ὡσαύτως ἐν τῇ προμηθείᾳ διδασκτικῶν βιβλίων καὶ ἄλλων σχολικῶν χρεωδῶν ἄνευ ὅμως ἐπηρεασμοῦ τῆς κανονικῆς τῶν ἡμετέρων σχολῶν λειτουργίας.

Οἱ κατωτέρω πίνακες παρέχουσιν ἀκριβῆ στατιστικὴν ἀπεικόνισιν τῶν σχολῶν τοῦ Ἱ. Κοινοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1932—1933.

Σχολαὶ τοῦ Ἱ. Κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου.

Α. Ἐν Παλαισίνῃ.

1)	Γυμνάσιον Ἱεροσολύμων	καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι	8	μαθηταὶ	34
2)	Κ. Παρθεν. Ἱεροσολύμων	διδασκάλισσαι	9	μαθήτριαι	220
3)	Παρθεναγωγεῖον Βηθλεὲμ	»	6	»	132
4)	Μικτὴ σχολὴ Πετεσχοῦρ	διδάσκαλοι	3	μαθ. μαθήτ.	100
5)	» » Πετεζάλλας	διδασκάλισσαι	3	» »	90
6)	Ἀρρεναγωγεῖον Γάζης	διδάσκαλος	1	μαθηταὶ	28
7)	Παρθεναγωγεῖον Λύδδης	διδασκάλισσα	1	μαθήτριαι	48
8)	Μικτὴ σχολὴ Ραμάλλας	διδάσκαλοι	4	μαθ. μαθήτ.	120
9)	Ἀρρεναγωγεῖον Ζίφνας	διδάσκαλος	1	μαθηταὶ	42
10)	» » Τάυπε	διδάσκαλοι	2	»	73
11)	Παρθεναγωγεῖον »	διδασκάλισσα	1	μαθήτριαι	39
12)	Ἀρρεναγωγεῖον Ἀπουτ	διδάσκαλος	1	»	26
13)	» Νουσιφιζιλ	»	1	»	20
14)	» Ἀϊλαμπούν	»	1	»	18
15)	» Πάσσας	»	1	»	12
16)	Νηπιαγωγεῖον Ναζαρετ	διδασκάλισσα	1	μαθήτριαι	43
Σύνολον			44		1045

Β. Ἐν Ὑπεριορδανίᾳ.

1)	Ἀρρεναγωγεῖον Σάλτης	διδάσκαλος	1	μαθηταὶ	48
2)	» Ἑρμαμίν	»	1	»	30
3)	» Φχές	διδάσκαλοι	3	»	110
4)	Παρθεναγωγεῖον Κάρακ	διδασκάλισσαι	2	μαθήτριαι	70
5)	Ἀρρεναγωγεῖον Σαφοῦτ	διδάσκαλος	1	μαθηταὶ	24
6)	Μικτὴ σχολὴ Γεράσων	»	1	μαθ. μαθήτ.	30
7)	Ἀρρεναγωγεῖον Σούφ	»	1	μαθηταὶ	22
8)	Παρθεναγωγεῖον Ἀζλοῦν	διδασκάλισσα	1	μαθήτριαι	65
9)	Ἀρρεναγωγεῖον Ἀνζαρα	διδάσκαλος	1	μαθηταὶ	43
10)	» Χούσουν	»	1	»	30
11)	» Σάτανα	»	1	»	29
12)	» Σάματ	»	1	»	12
13)	» Σαρήχ	»	1	»	14
14)	» Ραφίδ	»	1	»	16
Σύνολον			17		543

Διὰ τὴν Ἐκπαιδευτικὴν καθόλου ὑπηρεσίαν κατεχωρίσθη ἐν τῷ γενικῷ προϋπολογισμῷ τοῦ 1932—1933 πίστωσις ἐκ λιρῶν 2257 ἔναντι λ. 4120 κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος. Ἐκ τούτων λ. 1757 διετέθησαν εἰς μισθοὺς διδασκάλων, λίρ. 220 εἰς κοινὴν δαπάνην σχολῶν καὶ λίρ. 280 εἰς ἐπιχορηγήσεις ὀρθοδόξων κοινοτικῶν σχολῶν Ἱεροσολήμ καὶ Ἰόλλης. Προσθέτως ἐδαπανήθησαν διὰ τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐν Ὑπεριορδανίᾳ ὑπὸ μὲν τοῦ αἰδεσιμ. R. Hatch λίρ. 80 πρὸς συντήρησιν τῆς σχολῆς Ἀνζαρα, ὑπὸ δὲ τοῦ αἰδес. κανονικοῦ Ch. Bridgeman λίρ. 40 εἰς συμπλήρωσιν μισθῶν τῶν διδασκάλων Σαφούτ, Φχές, Ἀζλοῦν καὶ Σούφ.

Ἡ σχολὴ Γεράσων συνετηρήθη αὐθις ὑπὸ τῆς φιλομούσου Miss Butlin, προνοία καὶ δαπάνη τῆς ὁποίας ἐπὶ πλεόν ᾠκοδομήθη κατὰ Μάρτιον ἐ. ἔ. εὐπρεπὲς σχολικὸν οἶκημα ἐν τῷ χωρίῳ Σαφούτ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.

Ἡ ἑορτὴ τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τῶν Πατριαρχικῶν περιοδικῶν.

Τῇ 11 τοῦ μηνὸς (ν. ἡμ.) ἑορταζομένης τῆς 25ετηρίδος τῶν περιοδικῶν τοῦ Πατριαρχείου «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου» καὶ «Πανταίνου» ἐτελέσθη μεγαλοπρεπῶς Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ λειτουργία ἐν τῷ Καθεδρικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Σάββα, μεθ' ἣν ἐγένετο ἑορταστικὴ συνάθροισις ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Λυκείου Γκίκα, ἧς προέστατο ἡ Α. Θ. Π. ὁ Πατριάρχης. Τοῦ λόγου ἤρξατο ὁ πρόεδρος τῆς ἐπὶ τοῦ ἑορτασμοῦ Ἐπιτροπῆς Σεβ. Μητροπολίτης Ἀζώμης κ. Νικόλαος, ἑξάρας διὰ θαυμασίας προσλαλιᾶς τὴν ὠφέλειαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς ἐκδόσεως τῶν περιοδικῶν. Ἀκολουθῶς ὠμίλησε μακρότερον ὁ ρέκτης Διευθυντῆς τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Φαρου» καὶ διοργανωτῆς τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐν Αἰγύπτῳ βιβλίου ἀπὸ τοῦ 1862 μέχρι σήμερον κ. Εὐγένιος Μιχαηλίδης, ἀνασκοπήσας τὴν διὰ τῶν αἰώνων συμβολὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Μετὰ τὸν κ. Μιχαηλίδην ὁ Πατριάρχης ἐπισφραγίζων τὴν τελετὴν ἐμακάρισε τὴν μνήμην τοῦ Ποιριάρχου Φωτίου καὶ τῶν κεκοιμημένων συντακτῶν καὶ ἐξέφρασε τὴν Πατριαρχικὴν εὐαρέσκειαν πρὸς τοὺς διευθυντὰς πρώην τε καὶ ἐν ἐνεργείᾳ, ἰδιαίτερος δὲ πρὸς τὸν κ. Εὐγένιον Μιχαηλίδην, τὸν σχόντα τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἑορτασμοῦ. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τοῦ ζήλου αὐτοῦ ἡ Α. Θ. Π. ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν σταυρὸν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου.